

verum est, ex parte falsum, nam de eo quod debetur, sine dubio ut puta, si auri libras stipulatus fuerit, hoc aurum quod ei deberetur ex stipulatu, non pertinet ad uxorem, cum illius factum adhuc non sit, id enim quod suum esset, non quod in actione haberet, legavit.

Qui aurum quod suum est legat, quod condicere potest, legasse intelligitur.

Pugnant sæpè Iurisconsulti inter se ob rationes regularum Iuris antiqui, & cum de regula inter eos constat, non constat tamen de ratione semper, ut cum legatur quod ex stipulatu debetur, Pomponius ait non pertinere ad legatarium, Paulus verò in l. 15. D. de regulis Iuris. ait is qui actionem habet, ad rem recipendam, ipsam rem habere videtur. l. 1. §. 3. supra uti possidetis. Pauli sententiam probat Vlpianus in l. cum suæ. & in l. eadem. D. de legatis. 3. cum suæ ancillæ, inquit, sine serui testamento scribuntur, hi designati videntur, quos paterfamilias suorum numero habuit, deinde ait, eadem in omnibus rebus, quas suas quis legaverit, dicenda sunt. igitur quod Vlpianus tradit in hac

lege, discrepare videtur à ratione, & ab eo quod ab aliis receptum est.

In l. qui tibi. 2.

Africanus libro secundo *Quæstionum*.

Qui tibi mandauerat, ut ornamenta in usum uxoris sue emereres, eidem uxori, uti adsolet legauit, quæ eius causa parata erunt, tu deinde post mortem mandatoris ignorans eum decessisse, emisisti, non debebuntur mulieri, quoniam ea verba ad mortis tempus referuntur.

Contrarium probari potest, quia constat pecuniam ex qua ornamenta empta sunt uxoris causa paratam videri, etsi ea verba ad mortis tempus referantur, at si pecunia legetur veluti centum, & ex ea pecunia testator prædium emat, quod inde comparatum est vice permutati dominii restituetur, ut scribit Papinianus in l. pater. 23. D. de adimendis legatis. in hæc verba: pater inter filios facultatibus dimissis filiam ex ratione primipili commodorum trecentos aureos accipere voluit, ac

postea de pecunia commodorum possessionem parauit, nihilominus fratres & cohæredes forori fideicommissum præstabunt. l. Imperator. §. fina. l. sequenti. D. de legatis. 2. eodem modo ornamenta empta post mortem mandatoris debebuntur. tum quia in testamentis plenius voluntates testantium interpretamur. l. 12. D. de regulis Iuris. & ne dubitetur maritum mandasse quæ ornamenta emi volebat, paratane dicentur potius empta post mortem, quam quæ mandator designauerat. his conuenit quæ refert Vlpianus in l. ex facto. 35. D. de heredibus instituendis. cuius sententiam ego probaui. ex facto propositum quendam duos heredes scripsisse, vnum rerum prouincialium, italicarum rerum alterum, si pecuniam miserit in prouincias ad merces comparandas, & necdum comparatæ sint, dico pecuniam quæ idcirco missa est, vt per eam merces in Italiam adueherentur, in italico patrimonio adiungendam, nam etsi dedisset in prouincia de pecuniis, quas in Italia exercebat, ituras & redituras dicendum est, has quoque italici patrimonii esse. rationem igitur efficere dixi, vt merces quoque istæ, quæ comparatæ sunt vt

Romam veherentur, siue peruectæ sint eo viuo, siue nondum & siue scit, siue ignorat, ad eum heredem pertinere, cui italicæ res sunt adscriptæ.

Ex titu. de alimentis & cibariis legatis. D.

In §. alimentis. l. cum vnus. 10.

Papinianus libro nono Responsorum.

Alimentis viri boni arbitratus filia relictis, ab herede filio pro modo legata dotis, quam solam pater exheredata filia nubenti dari voluit, atque pro incrementis ætatis eam exhibendam esse respondi, non pro viribus hereditatis.

Alimenta præstanda sunt pro viribus hereditatis.

Si frater sorori exheredata alimenta constituere possit pro modo legata dotis, superuacuum est arbitrium boni viri, quod iniectum legato velut certam quantitatem exprimit pro viribus videlicet patrimonii. l. 1. D. de legatis. 2. nec expendendæ sunt facultates filia, quæ in sola dote

consistunt, quia ab irato patre constituta est, qui filiam exclusit ab hereditate per exheredationem, quem deinde pœnitent immerentem fraudasse debito naturæ subsidio, ideo filium heredem alimenta dari iussit, quæ semper præstanda sunt pro viribus hereditatis. l. fina. D. de alimentis & cibariis legatis. cum alimenta, inquit, per fideicommissum relicta sunt, non adiecta quantitate, ante omnia inspiciendum est quæ defunctus ei solebat præstare, deinde quid cæteris eiusdem ordinis reliquerit, si neutrum apparuerit, tunc ex facultatibus defuncti, ex charitate eius cui fideicommissum datum erit, modus statui debet, quæ sententia summam habet rationem.

In §. alimentis. l. cum unus. 10.

Papinianus libro nono Responsorum.

Alimentis viri boni arbitrato filiae relictis ab herede filio pro modo legata dotis, quam solam pater exheredata filiae nubenti dari voluit, atque pro incrementis ætatis eam exhibendam esse respondi, non pro viribus hereditatis.

Æquius est quod scribit Vlpianus in l. alimentorum. 3. D. vbi pupillus educari debeat. Ius, inquit, alimentorum decernendorum pupillis prætori competit, vt ipse moderetur, quam summam tutores vel curatores ad alimenta pupillis vel adolescentibus præstare debeant. modum autem patrimonii spectare debet, cum alimenta decernit, & infra: ante oculos habere debet in decernendo, & mancipia quæ pupillis deseruiunt, & mercedes pupillorum, & vestem, & tectum pupilli, ætatem etiam contemplari, in qua constitutus est cui alimenta decernuntur. quin immo si quid cauisset testamento suo pater, quam minus deceret, à voluntate patris recedit prætor l. 1. D. eod. l. 9. D. de religiosis. non est enim vt scribit Gaius in l. 3. D. de inofficioso testa. consentiendum parentibus, qui iniuriam aduersus liberos suos testamento inducunt, quod plerumque faciunt, maligne circa sanguinem suum inferentes iudicium. his consequens est quod sancit Plato Dialog. 11. de legib. neq; enim tam strictè interpretandæ sunt volûntates defunctorû, quod cum durû vi-

deatur ex sententia Vlpiani temperandū est, & cōpetens iudex rē suæ æquitati restituet. at cum arbiter sit Iuris disceptator, poterit pro ratiōe dotis ab irato patre cōstitutæ potius alimenta decernere, quam Iura, & leges, & ipsum patris iudicium distant perpendere. præsertim cum arbitrium boni viri ex bono & æquo pendeat. Hinc Cicero pro Roscio: quid est in iudicio, directum, asperum, simplex: in arbitrio, mite, moderatum, quantum æquius & melius sit dari. quæ utiliter in negotia alicuius erogātur, in quib. est etiā sumptus honeste ad honores per gradus pertinentes factus bene depensus dicitur ex l. 45. D. de negotiis gestis. & arbiter alimēta & vitæ subsidia constituere poterit contra decus & splendorē familiæ. nam fides bona exigit vt arbitrium tale præstetur, quale viro conuenit. l. si in lege. D. locati.

Ex titu. de fundo instructo vel instrument. legat. D.

in l. cum quidam 4.

Julianus libro secundo ex posterioribus Labeonis.

Cum quidam duos fundos iunctos haberet, &

ex altero boues, cum opus fecissent, in alterum reuenterentur, utrumque fundum cum instrumento legauerat. Labeo, Trebatius boues ei fundo cessuros putant, ubi opus fecissent, non ubi manere consueuissent, Cascellius contra: Labeonis sententiam probo.

Boues eius fundi sunt. Vbi manere consueuerunt, non ubi opus faciunt.

Vlpianus refellens opinionem Alpheni, qui nihil animalis instrumenti esse opinabatur. in l. quæsitum. 12. eodem ritu ait, homines qui agri gratia ibi sunt, instrumento contineri. idem probat l. instrumenta. 8. eodem. nam boues domiti & pecora stercorandi causa cedunt instrumento, constat boues utrique legatario cessuros ex sententia Cascellii, quæ summam habet rationem, tamen dicta l. quæsitum. infirmat opinionem Labeonis. si quis eodem instrumento in plurimis agris utatur inquit, cuiusnam agri instrumentum sit queritur, & ego arbitror, si quidem apparet voluntas patrisfamilias, cui potius agro destinauerat eius esse instrumentum. ceteri enim agri mutuan-

tur veluti ab hoc agro. Vlpianus etiam censet eius fundi esse ubi manere consueuerunt in l. ex facto. 35. §. rerum. in fin. D. de heredibus instituendis. vt est apud Mucium relatum, cum fundus erat legatus, vel cum instrumento, vel cum his quę ibi sunt: Agazonem enim missum in villam à patrefamilias, non pertinere ad fundi legatum Mucius ait, quia non idcirco illo erat immissus, vt ibi esset, proinde si seruus fuerit missus in villam, interim illic futurus, quia dominum offenderat, quasi ad tempus relegatus, responsum est cum ad villę legatum non pertinere, quare ne serui quidem, qui operari in agro consueuerant, qui in alios agros reuertebantur, & quasi ab alio commodati in ea sunt conditione, vt ad legatum pertineant, quia non ita in agro fuerunt, vt ei agro viderentur destinati, quę sententia verior est, tamen Choppinus libro 1. de moribus Parisiorum titu. 1. boues eius fundi esse ait iuxta Labeonis sententiam, in quo opus faciunt, idque Senatusconsulto Parisino constitutum. 3. Maii. anno 1597.

In §. Paulus. l. mancipia. 19.

Paulus libro tertiodecimo Responsorum.

Paulus respondit villa instrumento, neque fructus repositos, neque equitum contineri, suppellectilem autem legato cedere.

Villa instrumento legato suppellectilem non cedere
verum est.

De suppellectili quæritur inquit Cuiacius, qua paterfamilias in villa instructus fuit, an cedat villæ aut fundi instrumento? nam in hac quæstione non admodum inter se consensisse Iuris auctores videri. Vlpianus ait, villæ aut fundi instrumento non cedere suppellectilem. l. 12. §. suppellex. hoc titu. & Alphenus in l. villæ supra hoc titulo: villæ instrumento suppellectilem contineri verius esse.

Accursius intelligit hic legatam villam instructam, ideo cedere. ut in l. quæsitum. §. sed & si fundus. eodem titu. at cum legatur cum instrumento non ce-

dere, tamen in ea sententia fuisse Paulum apparet in l. 4. D. de suppellectili legata. instrumenti significatione inquit, rhedæ & sedularia suppellectili adnumerari solent.

Ioannes Costa Cadurcus excelsi ingenii vir, & Iuris petitiſſimus veriſimilium lib. 1. cap. 4. ſic accipiendum putat, vt quod non obtinuit ætate Alpheni, qui in contrariam ſententiam procliuor erat, receptum deinde fuerit ætate Pauli, & ita Alphenum reprehendit Vlpianus in l. quæſitum. 12. §. Alphenus. eodem titulo. iam illud mihi quidem mirum videri ſolet, tot homines tam ingenioſos per tot annos etiam nunc ſtatuerere non potuiſſe, quo Iure vti oporteat, Cuiacius diſſidium oſtendit, Accuſius verò inuertit terminos, nec manet in propoſito, Coſta ætates Iuriſconſultorum diſtinguit, quod enim fretum, quem Euripum, tot morus, tantas tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quantos ætus habet Iuris ratio, ſi mihi poſt clariffimos viros præſtantiffima virtute & ſingulari ingenio liceat dicere, quid ſentiam villæ instrumento legato ſuppellectilem non cedere auſim aſſere-

re, quia Servius ait in l. Labeo. 7. D. de suppellectili legata. non ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu nomina exaudiri debere, etsi instrumento velle suppellectilem legato cedere dicat Paulus, non ideo constat id ætate Pauli obtinuisse, nec ideo existimari oportere. hodie locum fore huic sententiæ, quia non ambigitur quenquam uti nomine quo res appellari solet. instrumenti appellatione continentur aratra, ligones, sarculi, falces, bidentes, etsi quæ alia similia dici possunt, quæ utilia culturæ sunt. l. 8. D. de fundo instructo & instrument. legat. his non adnumerari solent mensæ trapezophora, delphicæ, subsellia, scamna, lecti etiam inargentati, culcitæ, toralia, mappæ, villosæ, aquaria, pelues, & alia id genus quæ suppellectile legata contineri indubitati Iuris est, etsi me movet Pauli & ratio & auctoritas, vitiosum est ut ait Cicero de nomine & vocabulo eius rei controuersiam statuere, quam rem consuetudo optimè potest iudicare. *Il n'y a nul qui ne sçache que autre chose sont les meubles qui sont dans une maison des champs, autre chose les instrumens & ferremens du labourage.*

Ex titu de liberatione legata. D.

In l. legavi. 25. §. 1.

Paulus libro decimo Questionum.

Legavi Titio quod mihi debetur, vel adiecta certa quantitate siue specie, vel non adiecta, aut ex contrario æquè cum distinctione, veluti Titio quod ei debeo, vel ita Titio centum quæ ei debeo, quæ ac per omnia requirendum putes, an debitum sit: & plenius rogo, quæ ad hæc spectant attingas, quotidiana enim sunt, respondi: si is cui Titius debebat, debitum ei remittere voluit: nihil interest, heredem suum iussit, ut eum liberaret, an prohibeat eum exigere. utroque enim modo liberandus est debitor, & utroque casu competit ultro ad liberandum debitori actio, quod si etiam centum aureorum vel fundi debiti mentionem fecit, si quidem debitor fuisse probetur, liberandus est, quod si nihil debeat, poterit dici quasi falsa demonstratione adiecta, etiam peti quod comprehensum est, posse.

Legatum rei qua non debetur, est inutile.

Si tibi legauero centum aureos quos mi-

hi debes, & nihil mihi debeas, vel si tibi legauero centum quæ mihi Titius debet, & nihil mihi debeat, inutile est legatum etsi Paulus contrarium probare videatur, his verbis: quod si nihil debeat poterit dici, quasi falsa demonstratione adiecta etiã peti, quod comprehensum est, posse. poterit hoc dici inquit, & infra poterit tentari, sed falso, vt ante me animaduertit Iuris non incallidus auctor Cuiacius, id probat Vlpianus in §. 2. l. si sic legatum. D. de legatis primo. disertis verbis. quod si addiderit decem quæ mihi Titius debet, lego, sine dubio nihil erit in legato, nam inter falsam demonstrationem & falsam conditionem, siue causam multum interest, proinde etsi Titio decem, quæ mihi Seius debet legauero, nullum erit legatũ. esse enim debitor debet, nam si viuus exegissem, extingueretur legatum, etsi debitor maneret, actiones aduersus eum heres meus dumtaxat prestare cogeretur. Gaius tamen & Papinianus nullum discrimen constituunt inter falsam demonstrationem, falsam conditionem, & falsam causam. l. cum tale legatum. 72. §. falsam causam. D. de conditionibus & demonstrationibus. l. demonstratio falsa. D.

m iij

codem titu. etſi diſſentiant ſæpe Iuriſcō-
ſulti in adſignandis differentiis, non ideo
ſequitur hoc legatum peti poſſe, cum nec
affirmer Paulus ipſe, qui vt alias ſæpe in
ambiguo quæſtionem reliquit more Stoi-
corum qui nihil affirmabant, à quibus
imbutos eſſe Iuris auctores multis exem-
plis probat Cuiacius obſervationum lib.
27. cap. 40.

In l. petitor. 30.

Paulus libro decimo Quæſtionum.

*Petitor vel poſſeſſor damnauit heredem ſuum,
ne centumuirale iudicium exerceat, de effectū
legati, quæritur. & dictum eſt, ita demum vtile
videri legatum eſſe, ſi malam cauſam aduerſa-
rius teſtatoris habuit, vt litigante herede vinci
debuerit. tunc enim non tantum litis emolu-
mentum, ſed etiam ſumptus heres legatario
preſtare cogitur. nam in bona cauſa nihil vide-
tur eſſe in legato, nec propter ſumptus, quod qui-
dam exiſtimauerunt.*

*Si petitor, possessorue aduersario liberationem à iudicio
suscepto leget, valet legatum, etsi bonam
causam aduersarius habuit.*

Cum inofficiosum testamentum argui-
tur, nihil ex eo testamento valet. l. cum
mater. 48. D. de inofficioso testamento.
ex quo sequitur corruere omnia quæ in
testamento relicta sunt: quasi facta ab eo
qui creditur non potuisse facere testa-
mentum, quasi non sanæ mentis fuerit
testator, qui in eo temerè liberos suos ex-
heredauit. ideo centumuirale iudicium
intestatum facit patremfamilias. quod
idem Paulus innuit. §. i. l. qui repudiantis.
17. D. de inofficioso testamento. cum cō-
tra testamentum vt inofficiosum iudica-
tur, testamenti factionem habuisse de-
functus non creditur. at legatarius habet
actionem ex testamento. l. i. C. commu-
nia de legatis & fideicommissis. si testa-
mentum in totum infirmetur, & quasi iu-
diciū vltimū damnetur, consequens
est dicere legatarium nullum Ius habere
ex eo, nullam competere actionem, & ni-
hil deberi. hoc enim casu creditur Ius ex
sententia iudicis fieri. quinimo solutis le-

m iij

gatis, si noua & inopinata causa hereditatem abstulit, dantur utiles actiones in eos qui legata perceperunt. l. 3. D. de conditione indebiti. his consequens est non posse peti legatum, ergo inutile videri, tamen videndum est an utile sit legatum, vt si malam causam aduersarius testatoris habuit, veluti si litigante herede vinci debuerit, nam in bona causa nihil videtur esse in legato, nec propter sumptus, summa est ratio quæ pro æquitate facit, nam si bonam causam heres habuerit legatum videtur utile, at utile non est, quia prætor Ius reddere dicitur, etiam cum iniuste decernit. l. Ius pluribus. D. de iustitia & Iure. & licet aduersarius Ius quæsitum ex sententia remiserit, non conualescet testamentum. verum vt ingenuè fatear aliud censisse existimo Paulum, refert enim argumenta eorum, qui utile legatum esse dicebant. at ipse mentem non aperit, quod passim in Iure fieri animaduerti. inde male ominantur plerique interpretes, in eadem sententia fuisse auctores legum. at ego non tam spectandum censeo quid alii sentiant, quàm quod fieri debeat.

In §. Titia. l. creditor. 22.

Scauola libro tertio Responsorum.

Titia qua duos tutores habuerat, ita cauit rationem tutela mea, quam egit Publius Mauius cum Lucio Titio, reposci ab eo nolo. queritur an si qua pecunia apud eum ex tutela remansit, peti ab eo possit. respondit nihil proponi, cur non pecunia qua pupilla esset, & apud tutorem remaneret, legata videretur. item queritur, an tutor liberatus videretur, respondit contutorem non liberari.

Huic sententiæ obloquitur. §. Mæuia. l. Aurelius. 29. eodem. Mæuia testamento suo alterum ex tutoribus suis actione tutelæ voluit liberare, his verbis, rationem tutelæ, quam egit Iulius Paulus cum Antistio Cicerone, posci ab eo nolo, eoque nomine cura omni liberatum esse volo, quæro an si qua pecunia ex tutela apud eum remansit, peti ab eo possit? respondit nihil proponi, cur pecunia quæ pupillæ fuisset, & apud tutorem posita maneret, legata videretur. testator voluit tutorem

suum liberare actione tutelæ, dixit, rationem tutelæ ab eo reposci nolo. quæritur an pecunia quæ ex tutela remansit, possit repeti, an verò possit eam retinere, respondet Scæuola nihil proponi, cur ea pecunia legata videretur. id Scæuola scribit libris Digestorum, aliud scribit libris Responsorum in l. vltima, §. Titia. eodem. ponit omnino eandem speciem iisdem verbis: nam Scæuola quæ scripsit libris Digest. repetiit libris Responsorum, respondet tamē nihil proponi cur nō pecunia legata videretur. verum illa negatio delenda est, id suadent principia Iuris. inquit Cuiacius. vt enim Aristarchus Homeri versum negat, quem non probat, sic ille ex legibus detrahit, quæ negotium facessere videntur. id tamen sumpsit ab Accursio qui in §. Titia. ait *cur non*, si habeas non abundat. vt in titu. de damno infecto. l. fluminum. in principio. alias deest non, & est plana & cōcordat supra. eodem. l. Aurelius. §. Mæuia. & l. Aurelio. §. Caius. ego verò variasse Scæuolam existimo, idque conicio ex personis, quib. respondet Scæuola quæ diuersæ sunt. nam in l. Aurelius ait, Mæuiam testamento liberationem legasse Iulio Paulo & Antistio Ci-

ceroni. at in l. creditor. Titiam dicit Publio Mēuio & Lucio Titio rationem tutelæ legasse. præterea cum in fine. §. Titia. respondeat contutorem non liberari, ostendit respondisse ante pecuniam puellæ legatam esse, quia si tutor non esset liberatus, frustra quæreretur an contutor liberaretur. igitur sublata negatione non tollitur diuersitatis ratio. ex his satis apparet Scauolæ memoriam fugisse, quæ scripserat in lib. 16. Digestorum. quod nimis arroganter de viro tam excellentis doctrinæ obrectatoribus dici videbitur, sed Cuiacii incredibilis, & prope singularis, & diuina vis ingenii alioque in loco id manifestius demonstrat. quapropter nihil iam dubium est.

*Ex titu. de adimendis vel transferendis legatis
vel fideicommissis. D.*

In §. matri suæ. l. filio ex parte. 31.

Scauola libro quartodecimo Digestorum.

*Matri suæ heredi ex parte instituta quatuor
prædia legauit, & fidei eius commisit, ut ex his
duo socero restitueret. deinde codicillis socero*

emit fideicommissum quasitum est, an nihilominus ex praelegatione ad matrem pertineret, respondi, nihil proponi, cur ad matrem pertinerent.

Fideicommissum deficiens manet penes legatarium cuius fides electa est.

Variaſſe Scæuolam conſtat ex l. pater filium. 38. §. fideicommiſſis. D. de legatis. 3. fideicommiſit eius, cui duo millia legauit, in hæc verba: à te Petroni peto, vti ea duo millia ſolidorum reddas collegio cuiuſdam templi. queſitum eſt, cum id collegium poſtea diſſolutum ſit, vtrum legatum ad Petronium pertineat, an verò apud heredem remanere debeat, reſpondit, Petronium Iure petere, vti que ſi per eum non ſtetit, parere deſuncti voluntati.

Hanc ſententiam probat Vlpianus Iuliani auctoritate in l. Iulianus. 60. D. de legatis. 2. Marcellus iis adſenſit. in l. ſi quis Titio. 17. D. de legatis. 2. cur autem fideicommiſſum deficiens maneat penes legatarium, & non ad filium heredem pertineat, quia vt ait Iulianus in fideicom-

missis potiorē causam, habere eum cui⁹ fides electa sit, Senatus voluit. iniquum ergo est, quod constituitur in hoc §. *matr.* id mirum memini videri debet, cum Papinianus Iuris asylum & legalis doctrinæ thesaurus variauerit in l. si venditor. 9. D. de seruis exportandis, his verbis: si quid emptor, contra quam lege venditionis cautum est, fecisset, aut non fecisset, nobis aliquando placebat, non aliter ex vendito propter pœnam homini irrogatam agi posse, sed in contrarium me vocat Sabini sententia, qui vtiliter agi ideo arbitratus est, quoniam ab hoc minoris homo videatur venisse. id placuerat in l. 7. D. eodem. ita Iustinianus. l. vltima. C. de furtis. refert etiam Papinianum variasse in alia re, Vlpianus quoque Scauolam consultissimum virum refert, quæ tractauit priore libro, mutasse posteriore l. qui bona. §. si quis duobus. D. de acquirendo rerum dominio. Iulianum quoque variasse ait Cuiacius in d. l. 7.

In §. non solum. l. si quis. 3.

Ulpianus libro vicesimo quarto ad Sabinum.

Non solum autem legata, sed fideicommissa adimi possunt, & quidem nuda voluntate, vnde queritur, an etiam inimicitiis interpositis fideicommissum non debeatur, & si quidem capitales & grauissima inimicitia intercesserint, ademptum videri quod relictum est. sin autem leuis offensa, manet fideicommissum.

Legatum seu fideicommissum, licet inimicitia grauissime vel capitales intercesserint inter testatorem & legatarium meo iudicio, non censetur ademptum. etenim cum iniuria dissimulatione tollantur, & legata quæ relinquuntur propter merita personarum sint antidora, remunerationes seu liberalitates, licebit fingere inimicitias testantis grauiores, quam ipse existimarit, cum nullo modo appareat ad animum reuocasse. *Constat enim donationes lege confectas, firmas illibatasque manere. si non donationis acceptor ingratus circa donationem inueniatur, ita vt iniurias atroces in eum*

*effundat, vel manus impias inferat, vel iacturæ
molem ex insidiis ingerat, quæ non leuem sen-
sum substantiæ donatoris imponat, vel vitæ pe-
riculum aliquod ei intulerit. ex his tantum-
modo causis inquit Iustinianus in l. fina.
C. de reuocandis donationibus. si fuerint
in iudicium dilucidis argumentis cogni-
tionaliter approbatæ, etiam donationes
in eos factas euerti concedimus, & infra:
etenim si ipse qui hoc passus est tacuerit, silen-
tium eius maneat semper, & non à posteritate
eius suscitari concedatur, vel aduersus eum qui
ingratus esse dicitur, vel aduersus eius successo-
res. mirum cum Iustinianus aliud sentiat,
nihilominus retulisse in Pandectas, vt l. 3.
in fine. de alimentis legatis. ob inimici-
tias capitales cenferi ademptum lega-
tum, quod nusquam ab interpretibus lu-
ris ciuilis animaduersum est. vt olim do-
cui in notis ad Langleum.*

In titulum de his quibus vt dignis.

Aduerte diligenter in praxi quod in hoc
regno, nec ex illo titulo. D. & C. de his
quib. vt indig. nec ex titu. si quis aliquem
testari prohibuerit, nihil ad fiscum deuol-

uitur, sed offerenti vel eius heredibus an dignis totum applicatur. primum enim in hoc regno per constitutiones regias pœnis fiscalibus locus non est, nisi per sententiam & causa cognita. vt notauit Molinæus in consuetud. Paris.

Ex titu. de conditionibus & demonstrationib. D.

In l. conditionibus. 5.

Paulus libro secundo ad Sabinum.

Conditionibus pupillus & sine tutoris auctoritate parere potest, nec quem moueri, quod expleta conditione necessarius heres aliquando esse potest. nam hoc Iure potestatis fieri, non conditionis expleta. item seruus vel filius familias sine iussu patris vel domini conditionem implere possunt, quia eo facto nemo fraudetur.

Pupillus, seruus & filius sua sponte conditionem implere non possunt.

L. conditionibus abrogandam esse reor, licet Cuiacius lib. 2. obseruat. cap. 19. ex hac lege emendet l. sub conditione. D. de condi-

conditionib. institu. & superesse negationem arbitretur. æquum enim est filium-familias hereditatem iniussu patris adire non posse. nam si pupillus loco absentis habeatur, & propter infirmitatem animi tutore egeat, qui fieri potest ut hereditatem adire possit, aut conditionibus parere.

In §. Plantius. l. qui heredi. 44.

Paulus libro octavo ad Plantium.

Plantius: uni ex heredibus fundum legavi. si centum heredibus dedisset, deducet suam partem hereditariam, & reliquam summam heredibus pro portione eorum dabit. at si heres ex parte ita institutus esset, si heredibus decem dedisset, non aliter esset heres, quam si tota decem coheredibus dedisset, quia non ante ad hereditatem admittetur, quam si omnem summam dedisset. nam cum & servus testamento liber, & ex parte heres ita scriptus esset, si heredibus decem dedisset, constituit, non aliter eum liberum heredemque futurum, quam si tota decem coheredibus dedisset. Paulus: hoc iure utimur.

Non est verisimile testatorem voluisse heredem, eundemque legatarium sibi ipsi solui ex centum partem hereditariā, quia ratione Iuris id non obtinet. nam heredi à scipso legari non potest, ut ait Vlpianus l. plane. 34. §. si duobus. D. de legatis primo. in hæc verba: si duobus sit legatum, quorum alter heres institutus sit, à semetipso ei legatum inutiliter videtur. ideoque quod ei à se legatum est, ad collegatarium pertinebit.

In l. Mauius. 54.

Labolenus libro tertiodecimo Epistularum.

Mauius, cui fundus legatus est, si Callimacho cum quo testamenti factionem non habebat, ducenta dedisset, conditioni parere debet, & ducenta dare, ut ad eum legatus fundus pertineat, licet nummos non faciat accipientis. quid enim interest, utrum tali persona dare iubeatur, an aliquo loco ponere, vel in mare deicere? neque enim illud, quod ad talem personam peruentum est testamenti nomine, sed mortis causa capitur.

Huic responso refragatur sententia Mœdestini, qui in l. quidam. 27. D. de conditionibus institutionum, quam probat Martianus in l. 14. eodem. condiciones, inquit, contra Edicta Imperatorum, aut contra leges, vel quæ contra bonos mores, vel derisorix sunt, aut huiusmodi quas prætor improbauerit, pro non scriptis habentur, & perinde ac si conditio hereditati siue legato adiecta non esset, hereditas legatumue capitur. idem Papi-
nianus ait in l. 15. eodem. deinde certum est in fraudem Iuris fidem accommodare eum, qui vel id quod relinquitur, vel aliud tacitè promittit restitutum se personæ, quæ legibus ex testamento capere prohibetur, siue chirographum eo nomine dederit, siue nuda pollicitatione repromiserit. l. in fraudem. 10. D. de his quibus ut indignis. quinimmo legatum amittit. l. heres. 11. D. de his quibus ut indignis. heres, inquit, qui tacitam fidem contra leges accommodauit in ea parte, in qua fraudem adhibuit Falcidia non utitur ex constitutione, etiam si. C. ad legem Falcidiam. præterea ut miror labo-

lenum respondisse nummos in mare deiciendos, cum Iustinianus Reipublicæ expedire dicat, ne quis suam rem malè utatur. §. fina. instit. de his qui sunt sui vel alieni Iuris.

In l. Titia. 85.

Stenola libro tertio Responsorum.

Titia heredis instituti liberos habentis filii fideicommissit, uti rem eius uniuersam restitueret filiis liberisque eorum, cum ipsi petissent sine ulla Iuris cauillatione, quæro an his verbis, cum illi à te petierint. conditio fideicommissi so adscripta videatur, respondit, non videri.

Ego distinguendum esse reor, aut filii quibus fideicommissum relictum est, sunt in sacris paternis, aut sui Iuris: si sint in potestate patris, licet fideicommissum à patre non petierint, debetur fideicommissum, si verò sui Iuris sint, existimo non deberi fideicommissum, nisi petierint, licet Ulpianus in l. si decem. 48. D. de verbor. obligationibus, in contraria sit sententia, ait enim magis admonitionem quàm cō-

ditionem esse, sed Zasius nostrę sententię
adstipulatur, nu. 4.

In l. municipibus. 98.

Paulus libro secundo ad Neratium.

*Vid. L. 52. h. t.
Cum L. 1. de leg.
Secundo*

Municipibus, si iurassent, legatum est, hæc
conditio non est impossibilis. Paulus: quemad-
modum ergo pareri potest per eos? itaque iu-
rabunt, per quos municipii res geruntur.

Hæc conditio, si iurassent, pro non scri-
pta habetur. l. hæc scriptura. supra eodem.
& argumento. §. si ob malefictum. l. Iurif-
gentium. D. de pactis. nam qui legatum
relinquit, si iurent, allicit ad periurium.

Ex tit. ad legem Falcidiam. D.

In §. ad municipium. l. 1.

Paulus libro singulari ad legem Falcidiam.

Ad municipium quoque legata, vel etiam ea
que Deo relinquuntur, lex Falcidia pertinet.

n iij

§. ad municipium. est extra vsum, nam ex legatis relictis piis causis, aut propter utilitatem publicā detrahitur Falcidia. Balsamo. ex piis legatis deducitur perinde legitima patrimonii heredi debita, atque ex aliis more Parisiensi. art. 292. secus in quadrante institutis heredibus adscripto, quem licet Falcidia decerpi vetuit ex Deorum donis auctore Iulio Paulo receptarum sententiarum libro 4. titu. de Senatusconsulto Pegasiano. sic Cuiacius legit ad municipium quoque legata, non etiam ad ea quæ Deo relinquuntur. l. Falcidia pertinet. l. 1. D. ad l. Falcid. Chopp. de moribus Parisiorum lib. 2. titu. 4. n. 12.

In l. si pupillus. 21.

Paulus libro duodecimo Quaestionum.

Si pupillus cui sine tutore auctore decem mutua data sunt, legatum à creditore meruerit sub hac conditione, si decem quæ acceperit, heredi reddiderit, una numeratione & implet conditionem, & liberatur naturali obligatione, ut

etiam in Falcidia heredi imputentur, quamvis non imputarentur, si tantum conditionis implenda causa data fuissent, adeo autem & solvere videtur, ut repudiato legato, vel Stichos qui legatus est mortuo, nihil repetere possit.

Cuiacius in hoc §. ait ea imputari in Falcidiam quæ Iure hereditario capiuntur, non quæ Iure legati vel fideicommissi, aut quo alio Iure mortis causa Iure capionis, quo Iure capit ea quæ ei numerantur conditionis implendæ causa. l. 31. §. sine conditione. D. de mortis causa donationibus. l. id autem. & l. in ratione. 2. §. tamen si. hoc titu. tamen idem Cuiacius, etsi Iuris scientissimus non sibi constat, nam lib. 8. obseruat. cap. 4. fatetur ingenuè. l. in quartam. illum decepisse, ex qua hanc differentiam admittebat inter eam quartam quæ ex legatis deducitur, & eam quæ deducitur ex fideicommissis hereditatis, negat tamen ea imputari quæ conditionis implendæ causa dantur, negat ea imputari quæ legati vel fideicommissi Iure capiuntur. l. filium. C. familiæ erciscundæ. ego verò imputanda censeo ex lege Nescennius. in 2. responso. eodem titulo.

n. iij

in quo Iurisconsultus ait heredem non posse vti Falcidia beneficio, si id quod percepturus est ex voluntate testatoris suppleat quod deducere desiderat, in qua sententia est Imperator Alexander in l. si fundus. eodem titu. & Bartolus, Accursius in l. in quartam. Duarenus. 2. Dispositionum. 10. & Alciatus. 6. Paradoxorum.

In § si debitori. l. Nescennius. 22.

Paulus libro septimodecimo Quaestionum.

Si debitori liberatio legata sit, quamvis solvendo non sit, totum legatum computetur, licet nomen hoc non augeat hereditatem, nisi ex eventu, igitur si Falcidia locum habeat, hoc plus videbitur legatum, quod huic legatum esset. cetera quoque minuentur legata per hoc, & ipsum hoc per alia. capere enim videtur, eo quod liberatur: sed si alii hoc nomen legetur, nullam legatum erit, nec ceteris contribuetur.

Ex facto dominæ species cuiusmodi incidit, testator debitori suo qui ei quadringenta debebat, liberationem legavit, si &

aliis plerisque legata reliquerit, ita ut Falcidiae locus sit, & is debitor soluendo non sit, tantum in ineunda ratione legis Falcidiae ratione bonorum & legatorum nomen eius debitoris, id est, quadringenta quae debet insolidum computantur, quasi & legata perinde ac si soluendo esset, & ex eis centum Iure Falcidiae remanent in obligatione, & trecenta tantum ei accepta feruntur, quia bona eius aucta intelliguntur remisso nomine, siue legata liberatione, & aucta tanto quanto fuit nomen. itaque si locus sit legi Falcidiae, haec plus videri testatorem legasse, quod debitori tametsi egeno liberationem legaue-rit quadringentorum, quae debebat & ceterorum legata minui huius legati facta contributione, ac vicissim ipsum quoque liberationis legatum minui contributis ceteris legatis communique calculo subiectis haec elegans species Cuiacii est.

Lex Falcidia lata est quae primo capite liberam legandi facultatem dedit usque ad dodrantem, secundo capite modum legatorum constituit & is, qui legare vellet Ius potestasque esto, dum ita detur legatum, ne minus quam partem quartam

hereditatis eo testamento heredes capiāt.
l. i. eodem. huic sententiæ adfuit Vlpianus in l. i. §. hæc verba. D. si cui plus quam per legem Falcidiam. his verbis: in quibusdam autem testamentis Falcidia quidem locum non habet, veruntamen ita observatur, ut licet quadrantem heres nō retineat, tamen eatenus legata debeantur, quatenus patrimonii sufficiunt. idem Vlpianus in l. i. §. denique. D. ad Senatusconsultum Trebellianum. at mala nomina non augent hereditatem, nisi ex eventu. l. qui res. D. de solutionibus. in ratione igitur legis Falcidiæ imputari non possunt, quia quod ad heredem pervenit, ex hereditate dici non potest. l. i. §. ad eos. & l. pœnales. l. lex Falcidia. hoc titu. neminem enim teneri oportet plus legati nomine præstare, quam ad eum ex hereditate pervenit, ut ait Iulianus. ergo in aliis legatis lex Falcidia locum habebit, non in nominibus minus idoneis, quia si mora sit controuersia de hereditate legata solvuntur interposita cautione, si euicta fuerit hereditas ea. restitutorum ex rescripto Imperatoris Antonini. l. in fraudem. C. de legatis. l. de euictione. D. ad Senatusconsultum Trebellianum. eadem ratione qui qua-

dringenta solum habebat in bonis, his
euietis petitione hereditatis aut quouis
alio Iure. respondeat Paulus noster quæ-
so? in bonis testatoris qui legauit libera-
tionem ei qui non est soluendo censerine
possint, cum ad alium dominium transla-
tum est, sententia prætoris. quod si in bo-
nis debitoris non sint, multo minus in bo-
nis heredis. huic opinioni congruit Vl-
pianus in l. quærebatur. eodem. cum no-
men minus soluendo est in hereditate ei?
quod exigi potest, pro rata sit distributio.
id probat Papinianus in l. cum heres. ad
Senatuscōsultum Trebellianum. D. cum
heres, inquit, deductis legatis hereditatē
per fideicommissum restituere rogatur,
non placet ea lege deduci, quæ peti non
poterant. sed quanti spes obligationis ve-
nire possit, in tantum heredis quidem bo-
nis accedere videatur. l. quintus Mucius.
s. cui legatum. D. de auro & argento le-
gat. ex his sequitur sententiam Pauli, nec
rationem, nec æquitatem habere, & mala
nomina quorum liberatio legata est debi-
tori, in ratione legis Falcidix ineunda nō
computari, & hoc Iure utimur.

Ex titu. ad Senatusconsultum Trebellianum, D.

In l. quia poterat. 4.

Ulpianus libro quarto Fideicommissorum.

Quia poterat fieri, ut heres institutus nolit adire hereditatem, veritus ne damno adficeretur, prospectum est, ut si fideicommissarius diceret suo periculo adire, & restitui sibi velle: cogatur heres institutus à prætore adire, & restituere hereditatem, quod si fuerit factum, transeunt actiones ex Trebelliano. In quarta commodo heres in restitutione utitur. Nam cum alieno periculo adierit hereditatem, merito omni commodo arcebitur. nec interest soluendo sit hereditas, nec ne. Sufficit enim recusari ab herede instituto, neque illud inquiritur soluendo sit hereditas, an non sit. opinio enim, vel metus, vel color eius qui noluit adire hereditatem, inspicitur, non substantia hereditatis, nec immerito: non enim præscribi heredi instituto debet, cur metuat hereditatem adire, vel cur nolit, cum varie sint hominum voluntates, quorundam negotia timentium, quorundam vexationem, quorundam æris alieni cumulum, tametsi locuples videatur hereditas, quorundam offensas,

vel inuidiam, quorundam gratificari volentium his quibus hereditas relicta est, sine onere tamen suo.

Licet filius repudiet hereditatem quartæ commodo non priuatur. l. sed si. 87. D. de legatis primo. nam Marcius dicit durissimam esse sententiam existimantium denegandam filio legati petitionem, si patris abstinerit hereditate.

In §. qui rogatus. l. ita tamen. 27.

Iulianus libro quadragesimo Digestorum.

Qui rogatus est emancipato filio restituere hereditatem, cogi debet adire, & restituere, quamuis filius contra tabulas honorum possessionem accipere possit.

Sipater extraneum vel matrem instituat, & substituatur filium, valet testamentum. l. cum scimus. §. cum autem. C. de inofficioso testamento. licet glossæ & interpretes dicant. §. cum autem corrigi per §.

aliud quoque capitulum. ut cum de appellat. cognoscitur in authenticis. Fernandus in l. in quartam. D. ad legem Falcidiam. existimat. §. cum autem non corrigi per §. aliud quoque capitulum. quia dictus §. aliud quoque. loquitur de fideicommissio particulari: nam legitima relinquenda est sine dilatione & onere, qui contrariam opinionem sequuntur, nituntur l. ita tamen. vers. qui rogatus. hoc ritu. ubi filio qui erat substitutus per fideicommissum, datur bonorum possessio contra tabulas. sed hic versiculus qui rogatus. correctus est per §. cum autem, l. scimus. C. de inofficioso testamento. quia Iure Digestorum onera & dilationes à legitima non reiiciebantur, & ideo pleraque testamenta corruebant. itaque falsa est decisio Guid. Pap. 425. qui putat patris testamentum esse nullum, in quo filius non reperitur institutus, sed substitutus.

In l. Ballista. 32.

Celsus libro vicesimo Digestorum.

Ballista filium familias heredem instituit ita Trebellianus, si cauerit Colonia Philippensiam

si sine liberis morietur, quantacumque pecunia ex hereditate de bonis meis ad eum peruenit, eam pecuniam omnem ad Coloniam Philippensium peruenturam. respondi ex his verbis quæ proponis, id est, pecuniam, existimo etiam fructus, quos ex hereditate percepit, restituere eum debere: perinde quasi specialiter hoc testator expressisset.

A Celso discrepare videtur Papinianus in l. heredes mei. 57. eodem titu. heredes mei quidquid ad eos ex hereditate bonisue meis peruenerit, id omne post mortem suam restituant patriæ meæ Colonie Beneuentorum, nihil de fructibus pendente conditione perceptis petitem videri constititerit. sententiam Papiniani sequitur Modestinus in l. quod his verbis. 87. D. de legatis tertio. quod his verbis relictum est, quidquid ex hereditate bonisue meis ad te peruenerit, cum morieris restituas, fructus quos heres viuus percepit, item quæ fructuum vice sunt, non venire placuit, nec enim quicquam ex quo de his quoque restituendis testatricem probari possit. elegans est ratio Modestini, quia non de fructibus restituendis sen-

sit testator quos heredes sibi haberi vo-
 luit, sed de eo tantum quod hereditatis
 esset. fructus autem non hereditati, sed
 rebus ipsis accepto feruntur. l. in fideicō-
 missaria. hoc titu. Cuiacius obseruatio-
 num lib. 4. cap. 39. rationem differentiæ
 ex dissimili specie, inquit, colligit in l. bal-
 lista. fideicommissum Colonia Philip-
 pensium propalam non relinquit in hunc
 modum, quanta pecunia ex hereditate
 mea ad te peruenerit, eam omnem resti-
 tuas, sed instituitur filius sub hac condi-
 tione, si cauerit quantacumque pecunia
 ad se peruenerit, eam omnem ad Colo-
 niam Philippensium peruenturam, de fi-
 deicommisso autem hereditatis cautio
 prætoriam interponi solet, etiam si de eo ni-
 hil testator dixerit. l. hæc stipulatio. D. vt
 lega. nomine. caueat. quæ non recipit in-
 crementum fructuum. l. 1. §. bellissime.
 eodem titu. huic enim cautioni eadem
 causa inest, quæ fideicommisso l. Titius.
 §. vltimo. D. ad Trebellianum. hac verò
 cautione Ballista contentus non fuit, sed
 voluit conuentionalem interponi, & quo-
 dammodo non ex testamento, sed ex
 cautione conuentionali fideicommissum
 deberi voluit, huiusmodi autem cautio
 conuen-

conventionalis incrementū recipit. l. pecuniar. §. 1. de verborum significatione. quæ pertinet ad stipulationem venditæ hereditatis, quamobrem dum ex cautione conventionali non ex testamento hereditatem restitui voluit cum incremento, alioquin frustra iussit caueri cum Edictum sufficeret, perinde voluntas testantis seruanda est, cum quis rogatur restituere quidquid ex hereditate perceperit, ac si institutum sit heres sub conditione, & licet conuentionalem cautionem interponi voluerit, hereditatis cautio prætorialia dicitur, quia ab 'suprema voluntate trahit originem, non aliunde quarrenda est diuersitatis ratio, quam ex his verbis, quantacumque pecunia, quia fructus quasi specialiter expressisse intelligitur. vt ait Celsus auctor legis, quo casu fructus restituere oportet Vlpianus in l. fideicommissaria. 18. D. eodem. in fideicommissaria hereditatis restitutione constat fructus non venire, nisi mora facta sit, aut cum quis specialiter fuerit rogatus fructus restituere, & licet pecuniæ verbo usus sit ballista, non solum numarata pecunia, sed omnes res tam soli, quàm mobiles, & tam corpora quàm Iura continen-

tur, ut ait Hermogenianus in l. pecuniæ. D. de verb. significat. & Celsus in l. pecuniæ eodē. cum stipulamur quāta pecunia ex hereditate Titii ad te pervenit, res ipsas quæ pervenerunt, non pretia earum spectare videmur. singularia præcepta circa interpretationes verborum tradita sunt à Iurisconsultis, quæ non servantur in foro. ideo cum certa species testamento relinquitur, si qualis sit ostendatur, ea tantum debetur. l. cum certum. 10. l. species. D. de auro & argent. legat. l. Quintus Mucius. 29. D. eodem. ex corporibus igitur hereditariis signata pecunia præstanda est, non aliæ res, nec fructus percepti, eoque Iure utimur.

Ex titu. de bonorum posses. contra tabulas. D.

In §. sed illud observandum l. si duobus. 14.

Africanus libro quarto Quaestionum.

Sed illud observandum, ut prætor eum, qui heres institutus adierit in eam partem, qua scriptus sit, tueri debeat: dum tamen non ampliorē quam habiturus esset, si bonorum possessionem accepisset, ut hætenus deteriore causam

suam fecerit. quod si ex minore parte sit institutus, eam dumtaxat retinere possit, & quod extraneis quoque legata præstare cogatur.

Non est dubium quin multa scripserint Iuris auctores de Edictis prætorum, quæ sustulit Ius Gallicum, ut illud Africani: si filius institutus heres cum antea adierit hereditatem ex testamento, vel petierit bonorum possessionem secundum tabulas Iure commissi Edicti, Iure bonorum possessionis contra tabulas, non habebit nisi vnciam ex qua institutus est, vel quadrantem ex quo institutus est, cui obstat. l. si mater. D. de inofficioso testamento. in qua filia præterita egit de inofficioso, & obtinuit. nihilominus semissem vindicat, alter semis pertinet ad sororem institutam, nec enim quæ ex testamento adiit quod putat valere, repudiassè legitimam hereditatem videtur, quam quidem nescit sibi deferri, rationem differentiae putat Cuiacius, quia in l. si duob. §. adiuerat. hereditatem sciens testamentum ipso Iure non valere. hæc ratio acuta satis est, sed non vera, cum Africanus in dicto §. i. non dicat filium qui comprobavit iudicium defuncti scisse testamen-

tum ipso Iure non valere. Ast ego diffidium hoc pendere puto ex differentia quæ est inter quærelam inofficiosi testamenti, qua Centumviri patremfamilias intestatum facerent l. 17. D. hoc titu. prætor verò petita bonorum possessione contra tabulas subueniebat emancipatis præteritis vel exheredatis. eum verò qui heres institutus adierat, in eam partem qua scriptus tuebatur, dicto §. 1. l. si duobus. & l. 1. §. ibidem. D. de collationibus. sed quia in Gallia quærela inofficiosi testamenti, & bonorum possessio contra tabulas vana sunt nomina rescatis Romanorum formulis. frustra quæritur ratio differentie inter speciem. l. mater. & eam quæ proponitur ab Africano in hoc §. nam si testamentum infirmetur, filii succedunt ab intestato, nec postea inspiciendum est, an aliquis ex filiis vera an falsa opinione motus ultimum iudicium defuncti amplexus sit, quod Senatusconsulto damnatur.

Ex titu. de collatione bonorum. D.

In l. Paulus respondit. II.

Paulus libro vndecimo Responsorum.

Paulus respondit, ea quæ post mortem patris filio reddi debuerunt, emancipatum filium, quāvis prius consecutus sit, quam deberentur fratri qui in potestate patris relictus est, conferre non debere, cum post mortem patris, non tam ex donatione, quā ex causa debiti ea possidere videatur.

Nec obstat huic responso quod dicitur obligationem conditionalem ex contractu quæsitam filio emancipato viuo patre conferri, licet conditio non extiterit viuo patre, sed post mortem patris. l. cum emancipati. 2. §. id quoque. hoc titu. quia in contractibus spectatur tempus contractus. at contraxit viuo patre, ergo & id quod contraxit conferre debet. verum ab hac sententia excipiendus est hic casus, nisi stipulatio nominatim collata sit in tempus mortis, puta post mortem patris dari, quæ

o iij

est conditionalis, hoc enim casu tempus contractus non spectatur, quia tempus est lex obligationis. l. vltima. D. de solution. & ita Bartolus scribit rectissimè, vt ait Cuiacius in hanc l. sed hoc superest probandum Bartolo & Cuiacio. quando stipulatio nominatim collata est in tempus mortis patris, puta post mortem patris dari, conferre non debere. nam vtroque casu ex contractu quæsitæ est obligatio. verior ratio differentia petenda ab Accursio, qui ait Paulum loqui de his quæ pater vult filium habere præcipua. l. filia. C. familiae erciscundæ. quod innuit lex cum ait, Paulus respondit ea quæ post mortem patris filio reddi debuerunt, ex vltimo elogio (scilicet) conferre non debere. præterea verbum reddi, ostendit ea filii fuisse, vt puta empta eius nomine dicta l. filia. & vti prælegata deberi. l. si mihi. 92. D. de legatis. 2.

In S. emancipato. l. i. D. de collatione.

Ulpianus libro quadragesimo ad Edictum.

Si emancipato legatum fuerit, cum pater morietur, etiam hoc conferre debet.

Grauius in hoc genere peccatum est Triboniano in l. i. §. si emancipato. D. de collat. bonor. vbi ex eodem Vlpiano legimus si emancipato legatum fuerit, cum pater morietur, etiam hoc conferri debere, si ab ipso patre herede instituto fuerit eius filio fideicommissum ita relictum, cum pater morietur, pro eo haberi, ac si post mortem patris relictum fuisset, & tam vtile esse fideicommissum, vt nec conferri debeat, sed Tribonianus cum Pandectas concinnaret, nonne meminerat sublatum esse discrimen legati & fideicommissi, debuit notare neutrum venire in collationem.

In §. cum autem. l. filia. C. de collationibus.

Diocletianus & Maximianus. AA. Philantea.

Cum autem fratres tui durantes in familia patris peculium, si hoc neque castrense, neque relictum eis doceatur, præcipuum habere non possint, sed in diuisionem paternæ veniat hereditatis, nec quicquam mutet, penes quem res ex

o iij

*hoc proficiscentes, & in eadem causa durantes
constitutæ reperiantur: absoluti manifestique
Iuris est.*

Equidem sic accipio. l. si donatione. in-
quit Cuiacius obseruat. lib. 3. cap. 30. vt ab
intestato sui donationem simplicem con-
ferant. legem verò filia, vt ex testamento
instituti donata præcipua retineant.
nam & dotem præcipuam retinent.
l. Pemponius Philadelphus. Digest. fa-
miliae erciscundæ. cæterum instituti ho-
die omnia conferunt ex Nouella de triete
& semisse, non tamen prælegata, vt opi-
nor. nam & ab intestato succedentes etsi
cætera conferant relictæ, tamen in codi-
cillis non conferunt. l. filia. 2. l. filiam. C.
de collationibus. legatum siue in testa-
mento, siue in codicillis relictum, hodie
confertur Iure nouissimo ex Nouella de
triete & semisse. prælegata verò Iure Gal-
lico non conferuntur, & ita definiuit Se-
natus Burdegalensis mense Sept. an. 1509.

In l. dotis. 5. C. de collationibus.

Imperator Gordianus.

Dotis quidem portio perscuerante matrimonio

tibi non competebat, quamvis enim eam intestato patre defuncto, fratri conferre debueras: non tamen eo nomine aduersus maritum tibi actio potuit esse, cum eo minus in partem tibi delatæ successionis patris auferre potueris.

Vide Senatusconsulti Neapolitani placitum de mobili inæstimato quod doti dictum sit, id postea scilicet consumptum, nec in commune relatum, minimè sorori obstare in erciscunda cum fratre familia Mathæi decisione 247. Choppinus de morib. Paris. lib. 1. tit. 1. num. 5.

*Ex titu. de publicanis & vectigalib. D.
in l. Caesaris.*

Alphenus Varus libro septimo Digestorum.

Caesar cum insula Creta Cotorias locaret, legem ita dixerat, ne quis præter redemptionem post Idus Martias cotem ex insula Creta, fodito, neue eximito, neue euellito, cuiusdam navis onusta cotibus ante Idus Martias ex portu Creta profecta, vento relata in portum erat: deinde iterum post Idus Martias profecta erat: consuebatur, num contra legem post Idus Martias ex

insula Creta cotes exisse viderentur, respondit, tamen si portus quoque qui insula essent, omnes eius insula esse viderentur, tamen eum qui ante Idus Martias profectus ex portu esset, non videri contra legem fecisse. prater eo quod iam initio erecta cotes viderentur, cum ex portu navis profecta esset.

Qui ante Calendas è portu soluit, si tempestate eodem reiectus iterum post Calendas soluat, contra legem quæ post Calendas excedere vetabat, facere videtur.

Alpheni Vari non est recepta sententia existimantis eum qui ante Idus Martias profectus ex portu, relatus in portum tempestate, iterum post Idus Martias inde exisset, non videri contra legem fecisse, quæ post Calendas excedere vetabat, quia Edicto Cæsaris cautum erat, ne quis ex insula Creta cotem eximeret, neue euelleret post Idus Martias, nec mouet ratio Alpheni quod vento & procellis navis relata est in portum, quia idem dicendum esset, si ante Idus Martias propter tempestatem è portu exire non potuisset: attamen quia hoc casu non prospexit lex, ad eundus est princeps ut innuit l. 2. C. de le-

gibus. leges fiant iis dumtaxat negotiis atque personis, pro quibus fuerint promulgatæ, notam infamiæ subituro eo qui vel astutè ea interpretari voluerit. si quid verò in iis legibus latum obscurius fuerit, oportet ab imperatoria interpretatione patefieri, duritiamque legum nostræ humanitati incongruam emendari. ea igitur quæ lege fieri prohibentur, si fuerint facta non solum inutilia, verum etiam pro infectis habeantur. ergo relatus in portum non potest inde exire sine licentia principis aut redemptoris, cuius interest ne quis cotes ex portu post Calendas Martias eximat neue euellat: eoque Iure nos uti ne dubium sit.

Luna portum est opera cognoscere ciues.

Ex titu. de donationibus. D.

In §. Titio decem. l. si cum filius familias. 2.

Iulianus libro sexagesimo Digestorum.

Titio decem donavi ea conditione, ut inde Stichum sibi emeret: quæro cum homo antequam emeretur mortuus sit, an aliqua actione decem recipiam, respondit facti magis quàm Iuris quæ-

stio est. nam si decem Titio in hoc dedi, ut Stichum emeret, aliter non daturus, mortuo Stichō conditione repetam, si verò alias quoque donaturus Titio decem, quia interim Stichum emere proposuerat, dixerim in hoc me dare ut Stichum emeret, causa magis donationis, quàm conditio dandæ pecuniæ existimari debet, & mortuo Stichō pecunia apud Titium remanebit.

Iulianus facti magis quàm Iuris quæstionem esse scribit, ex quo sequitur si factum non appareat, aut probari non possit, quæstionem inutilem & superfluum esse, quo casu non decernit Iulianus quid statuendum sit. ego verò puto in proposita specie modum esse, qui donationem contrahit. l. Titius conuenit. §. i. D. de conditionib. & demonstrationibus. toto titu. de donationibus quæ sub modo.

In §. donationem. l. quidam in Iure. 30.

Papinianus libro decimo Responsorum.

Donationem quidem partis bonorum proximæ

cognate viuentis nullam fuisse constabat. verum ei qui donauit, ac postea Iure pratorio successit, quoniam aduersus bonos mores, & Ius gentium festinaffet, actiones hereditarias in totum denegandas respondit.

Huic responso Papiniani vsus refragatur, nam in Gallia omnes pœnæ legales pendunt ab arbitrio iudicum, vt ait Imbertus in verbo *peines conuentionelles*.

In §. si quis. l. si cum filius familias. 2.

Iulianus libro septimodecimo Digestorum.

Sed si quis donaturus mihi pecuniam dederit alicui, vt ad me perferret, & ante mortuus erit, quam ad me perferat, non fieri pecuniam domini mei constat.

In l. si quidem. 8. C. de actionib. & obligationib.

*Imperatores Diocletianus & Maximianus A. A.
& C. C. Crescentio.*

Si quidem donationis causa ei quem affectione

patris te dilexisset proponis, tuam accipere pecuniam permisisti, & hanc tuam liberalitatem remunerans te à procuratore suo aliam pecuniā sumere precepit, rebusque humanis ante perceptionem fuit exemptus, nec quod dederas, recuperare, cum perfectam habuisset donationem, nec quod tibi dari mandauit, necdum tibi traditum petere potes à procuratore. quod si mutuo dedisti, nec à delegato dari nouandi causa stipulatus es, successores eius solutioni parere compellantur.

Si quid traditum sit alicui ut mihi dono adferret, etsi donator ante moriatur, meum est.

Si quis dederit pecuniam mutuum Titio, reddendam Seio cui donatum volebat, deinde Titius mortuo donatore Seio dedisse proponatur, erit consequens dicere, pecuniam Seii fieri, siue mortuum sciuit, siue ignorauerit is qui dabat, quia pecunia fuit dantis. Vlpianus in §. 3. l. hoc Iure. 19. hoc titulo. Cuiacius prætermisissis contrariis legibus ait hoc loco rectè & Græcos & Latinos notare, aliud esse dicendum, si Titio non mandauerim ut pecuniam perferret ad Seium, cui eam pecuniam do-

hanc volebam, & post mortem meam Titius pecuniam pertulerit ad Seium, sed si Titium interposuerim, eique priori pecuniam dederim, tradiderim, vel quo alio genere veluti crediti nomine pecuniam Titii propriam fecerim, quam scilicet postea daret certo tempore, vel redderet Seio cui donatum volebam post certum illud tempus, per interpositam personam, donatio consumitur. sed interpositio hæc personarum obscurat lumen Iuris, quia in vtraque lege interponitur Titius ad reddendam vel perferendam pecuniam ei cui donatam esse volebat, neque dantis re vera fuisse videtur, etsi mutua fuerit crediti nomine. nam id verum est quoad speciem, non quoad genus, quia reddenda erat, cui sententiæ consonans est quod scribit Gaius in l. 52. D. de regulis Iuris. non videtur, inquit, quisquam id capere quod ei necesse est alii restituere, certum est donationem esse, & creditam ex sententia Iuliani in l. si tibi. 20. D. de rebus creditis. & dominium esse translatum ut notat Accursius. quæ diuersitatis ratio probabilis videtur Bartolo. hodie constitutione Caroli IX. 1566. donatio nulla intelligitur ante insinuationem & acce-

ptationem quæ fieri debent superstitibus donatione & eo cui donatum erat, vt adnotauit in l. argentum. C. de donationib. si verò steterit per Titium, qui donatam pecuniam non reddidit, in eum competit actio, vt scribit Iulianus in l. 6. §. 1. D. de negotiis gestis. in hæc verba: si quis pecuniam vel aliam quandam rem ad me perferendam acceperit, quia meum negotium gessit, negotiorum gestorum mihi actio aduersus eum competit, ait Pomponius in §. si quis. l. si rem. D. de præscriptis verbis. eoque Iure vtimur, quod nondum obseruasse quenquam ex interpretibus aperte videmus.

In l. Lucius Titius. 32.

Scauola libro primo Responsorum.

Lucius Titius epistolam talem misit: ille illi salutem, hospitio illo, quamdiu volueris utaris, superioribus diatæ omnibus gratuito, idque te ex voluntate mea facere hac epistola notum tibi facio. quero an heredes eius habitationem prohibere possunt? respondit secundum ea quæ proponerentur, heredes eius posse mutare voluntatem.

Facul-

Facultas habitandi concedentis morte finitur.

Dubitationem non facit. l. Aquilius Re-
gulus. 27. eodem. & malè obijcitur. nam
tantum abest vt Papinianus dissentiat à
Scæuola : sed respondet non fuisse dona-
tionem meram, sed remunerationem
præceptorum. Cicero pro Plantio, quis
est nostrum liberaliter educatus, cui
non educatores, cui non magistri sui, at-
que doctores, cui non locus ille mutus
vbi ipse alitus aut doctus est, cum grata
recordatione in mente versetur. Scæuola
fuit Iuris peritissimus, & hoc ita respon-
dit ex ipso Iure, nempe vt opinatur Cui-
cius ex lege Cincia, quæ modum impo-
suit donationibus certum, de quo agitur.
l. cum de modo & lege vt mihi & fide-
iussori. hoc ritu, neque enim permisit do-
nare in infinitum vel immodicum exce-
ptis certis quibusdam personis. l. 4. C.
Theodo. de donationib. ac præterea lex
Cincia ex pluribus causis infregit dona-
tiones, ac reddidit inutiles. l. i. quibus mo-
dis pignus. inter cætera hoc Ius fuit vt
constat ex dicta l. Lucius. quoniam id ita

restringitur quandiu vellet viuo donatore, sed Cuiacio superest probandum hoc Ius fuisse ex lege Cincia.

Antonius Faber nulla fretus auctoritate legit: *quandiu voluerim*. vt sit precaria. l. i. D. de precario. ideo reuocationem pendere ex voluntate donatoris & heredum eius. erroris causam fuisse ait quod in plerisque veteribus libris m. scribitur hac nota 3. quæ non multum distat à litera. s. vnde in lege Titia. 62. in fine. de Iure dotium. manifesto errore scriptum est *datus*, pro *datum*. si in aliquo manuscripto *pro* verbum volueris, vidisset Antonius Faber cum nota 3. coniectura hæc emendationem confirmaret, sed Faber qui se Iuris sacerdotem profitetur, manus religiosiores habuere debuerat, Ius enim civile etsi durum & asperum videatur, vti ferrum flectere & immutare non oportet, si mihi liceat dicere post doctissimos viros quid sententiam, ausim asserere non donationem, sed tantum usum hospitii fuisse concessum, idque ex verbis legis apparet, *quandiu volueris*, inquit, *vtaris*. at quoties habitatio conceditur contractu, si dominus propriis vñibus ædes necessarias esse probauerit, inquilinum ex-

pellere potest, vt rescripto Imperatoris Antonini cauetur. l. æde. C. de locato. mirum nemini videri debet. si Scæuola responderit heredes Lucii Titii posse mutare voluntatem. Aristarchus versum Homeri negat, quem non probat, ita Faber & alii recentiores interpretes leges quas non intelligunt, immutant, hosce tamen clarissimos viros præstantissima sapientia & singulari ingenio Capris Libycis similes esse reor, quæ in summis montium verticibus commorantes maxima ad saliendum habilitate sunt, nam ex cacumine in aliud longe distans cacumen transiliunt, tametsi sæpè earum quæpiam dum ex vno vertice in alterum saltare cōtendit, ob nimiam interuallorum distantiam per prærupta saxa præceps agitur, nihil tamen læditur: sic est aduersus saxorum duritiem firmitate, vt nec cornua frangat, nec caput diminuât. eodem modo summa illa ingenia obscuris & tenebricosis locis pascuntur, nec erroribus offenduntur.

In l. mortis causa. 22. D. de mortis causa donationib.

Africanus libro primo Quaestionum.

In mortis causa donationibus non tempus donationis, sed mortis intuendum est, an quis capere possit.

L. in mortis, abrogandam esse censeo, nam si loquatur de eo qui tempore donationis erat in hostium potestate, ut Accursius & Castrensis existimant, Iure Gallico non subsistit, quia capti ab hostibus hodie non fiunt serui, si verò loquatur de eo qui alia ratione incapax erat, locum etiam non habebit in foro. nam si legatum vel hereditas fideicommissaria relinquatur, cuius restituendæ tacitam fidem interposuerat heres, apud heredem remanebit, & fiscus excludetur. l. 3. §. quando. D. de Iure fisci. excludetur ergo legatarius aut fideicommissarius, qui incapax fuit testamenti tempore. non enim video cur in donationibus mortis causa, magis quàm hereditatibus & legatis utroque tempore capacitas exigenda sit, & si quæ sit ratio diffe-

rentiæ, quamvis nulla probabilis allata sit à Cuiacio. 2. ad Africanum, pag. 21. à foro abigendam puto, ait tantum tempus donationis non inspici, quia donatio nominatim confertur in tempus mortis, quasi verò legatum non conferatur in tempus mortis.

Ex titu. de acquirendo rerum dominio. D.

In §. si alienam. l. adeo. 7.

*Gaius libro secundo rerum quotidianarum
sive aureorum.*

Si alienam plantam in meo solo posuero, mea erit: ex diuerso. si meam plantam in alieno solo posuero, illius erit. si modo utroque casu radices egerit, antequam enim radices ageret, illius permanet, cuius & fuit. his conueniens est, quod si vicini arborem ita terra presserim, ut in meum fundum radices egerit, meam effici arborem, rationē enim nō permittere ut alterius arbor intelligatur, quam cuius in fundo radices egisset, & ideo prope confinium arbor posita. si etiam in vicinum fundum radices egerit, communis est.

Planta quæ radices egit, solo non cedit.

Paulus in l. sed si ex meis. D. de acquirendo rerum dominio. ait credibile est alio terræ alimento aliam factam & vnitatem cū terra fecisse, vt placet Alpheno. l. hoc amplius. §. de iis. D. de damno infecto. quam sententiam non puto veram, quia iisdem modis res desinunt esse nostræ quibus adquiruntur, id est, æquè spectanda est voluntas cum nanciscimur dominia rerum, ac cum amittimus. ex l. qua ratione. D. de acquirendo rerum dominio. nihil enim tam conueniens est naturali æquitati, quàm voluntatem domini, volentis rem suam in alium transferri ratam haberi. ergo arbor quæ in alienum agrum translata est, sine voluntate domini alterius non fit, vendicari igitur poterit, licet coaluerit & alimento terræ creuerit, vt scribit Vlpianus in l. idem Pomponius. §. 3. D. de rei vindicatione. de arbore, inquit, quæ in alienum agrum translata coaluit, & radices immisit, Varus & Nerua vtilē in rem actionem dabant, quia malefidei possessor debet restituere non so-

lum rem, sed etiam fructus, & omnem causam. l. Iulianus. §. 1. D. de rei vindicatione. & augmentum. l. quod si oues. 29. D. eodem. his consentit quod scribit Venuleius in l. si vitem. 22. D. quod vi aut clam. si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum deprehenderis, eaque in fundo tuo coaluerit. vtile interdictum quod vi aut clam intra annum competit. ergo iubetur plantam restituere. huic responso congruit quod scribit Vlpianus in l. si quis vxori. 52. D. de furtis. si quis, inquit, massam meam argenteam furripuerit, & pocula fecerit, possum vel poculorum vel massæ furti agere, vel condictione. ideo Cuiacius ait plantam alienam bona fide positam in agro solo cedere, non si mala. l. de eo. §. si quis. D. ad exhibendum. at non vtimur sententia Cuiacii, si responsum Alpheni locum haberet, melior esset causa furis & prædonis, quam domini, qui careret re sua: melius tamen est incumbere rei, quam illud quod interest consequi. Vlpianus in l. furtim. 7. D. arborum furtim Cæsarum, qui radicitus, inquit, arborem euulserit & extirpauerit, arborum furtim Cæsarum non teneri, sed lege Aquilia: Iure tamen Gal-

lico qui arbores euulserit, aut ceciderit, tanquam fur punitur. vti dixi in l. furtim. D. arborum furtim Cæsarum. & vindicari possunt arbores, etsi Alphenus contra sentiat in dicto §. de iis. quia hac ratione liceret prædonibus ex seminario plantas alienas in suos agros transferre, quod iniquissimum esset. nam sceleris & furti præmium ferrent. non inficior vnitatem & confusione corpora consumi ex dicta lege adeo. sed id locum obtinet in cohærentibus corporibus, quæ separari non possunt, non indistantibus. quia singulæ partes retinent suam propriam speciem, vt arbores subuersæ & euulsæ à radicibus, quæ reponi possunt. l. 3. §. vitem. D. arborum furtim cæsarum. certum est igitur modum hunc acquirendi arbores alienas æquitati & rationi refragari, quod nusquam ab interpretibus animaduersum miror.

In §. illud. 8. l. adeo quidem. 7.

*Gaius libro secundo rerum cottidianarum siue
aureorum.*

illud rectè queritur, an si id edificium vendi-

derit is qui edificauerit, & ab emptore longo tempore captum, postea dirutum sit: adhuc dominus materia vindicationem eius habeat, causa dubitationis est, an eo ipso, quo vniuersitas edificiū longo tempore capta est, singula quoque res ex quibus constabat, capta essent. quod non placuit.

Materia ex qua in alieno ædificatum est, domo diruta, quam tamē ab ædificatore emerat, & vsuceperat, à domino vindicari potest. at quia Iure quo vtimur præscriptio 30. annorum successit in locum vsucapionis, exceptione summoueri potest, nam singulæ res ex quibus constabat edificiū, captae non erant, quia furtiuae, tamen præscriptione adquiruntur, & ita principali constitutione cauetur super annali. Cod. de annali exceptione. in hæc verba: nemo itaque audeat neque actionis familiæ erciscundæ, neque communi diuidundo, neque finium regundorum, neque pro socio, neque furti, neque vi bonorum raptorum, neque alterius cuiuscumque personalis actionis vitam longiorem esse triginta annis interpretari: sed ex quo ab initio competit, & semel

nata est, & non iteratis fabulis sæpè recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, post memoratum tempus finiri.

In l. Martius. 38.

Alphenus Varus libro quarto Digestorum à Paulo epitomatorum.

Martius fundum habebat secundum viam publicam: ultra viam flumen erat, & ager Lucii Titii: fluit flumen paulatim. primum omnē agrum qui inter viam & flumen esset, ambedit, & viam sustulit: postea rursus minutatim recessit, & alluvione in antiquum locum rediit. respondit: cum flumen agrum & viam publicam sustulisset, eum agrum eius factum esse, qui trans flumen fundum habuisset: postea cum paulatim retroredisset, & ademisset ei cuius factus esset, & addidisset ei cuius trans viam esset, quoniam eius fundus proximus flumini esset. id autem quod publicum fuisset, nemini accessisse. nec tamen impedimento viam esse ait, quo minus ager, qui trans viam alluvioni relictus est, Martii fieret. nam ipsa quoque via fundi esset.

*si flumen sensim alueum suum in agrum tuum consti-
tuat, idemque postea sensim recedat, ut ager relictus eius
non sit, qui tuo proximum habet fundum,
si via publica interiecta sit.*

In contrarium me vocat sententia Gaii,
qui in l. adeo. 7. D. eodem. scribit id sum-
mo Iure verum esse, si cuius tamen totum
agrum nouus alueus occupauerit, licet ad
priorem alueum reuersum fuerit flumen,
non tamen is cuius ager fuerat, stricta ra-
tione quicquam in eo alueo habere po-
test, quia ager ille, qui fuerat, desit esse
amissa propria forma, & qui vicinum
prædium nullum habet, non potest ratio-
ne vicinitatis vllam partem in eo alueo ha-
bere, sed vix est ut id obtineat, non obti-
nere definiuit Senatus Burdegalensis, ut
olim dixi in dict. l. adeo.

Ex titu. de acquirenda vel amittenda possessione. D.

In l. si ex stipulatione. 5.

Paulus libro septuagesimo ad Edictum.

Si ex stipulatione tibi Stichum debeam, & non

tradam eum, tu autem nactus fueris possessionem, prado es. æquè si vendidero, nec tradidero rem, si non voluntate mea nactus sis possessionem, non pro emptore possides, sed prado es.

*Possessionem debitam inuadere nullo possessore
quis potest.*

Magis arguenda est mala fides eius qui cum ex stipulatione Stichum debet, non tradit, quàm illius qui non voluntate promissoris possessionem nactus est, nec prado dici potest, quia prado est raptor & fur, at hic possessionem rei suæ nanciscitur: non enim videtur vim facere qui Iure suo utitur. l. 55. D. de regulis. cogor tamen iterare quod antea docui ad l. extat. D. de dolo malo. *toutes voyes de fait sont défendues en France*, tamen vis purgatur ob diutinam promissoris possessionem.

*Ex titu. de Usucapionibus & usurpationibus. D.
In §. si rem. l. sequitur. 4.*

Paulus libro quinquagesimo quarto ad Edictum.

Si rem pignori datam debitor surripuerit, &

*vendiderit, vsucapi eam posse Cassius scribit,
quia in potestatem domini videtur peruenisse,
qui pignori dederit, quamuis cum eo furti agi
potest, quod puto rectius dici.*

Imperator Philippus in leg. 6. Cod.
de vsucapione pro emptore, vsucapi non
posse innuit, cum sit probatum pignori
fuisse obligatam, & postea à debitore dis-
tractam, palam est non potuisse quasi fur-
tiuam vsucapi. ex verbis legis potes ratio-
nem differentiae sumere, *quasi furtiua*, hoc
est, si furtum consideres, non potest vsu-
capi, sed quia in potestatem domini per-
uenit, & creditoris nihil interest dummo-
do pretium consequatur, sed hæc quæ-
stio est inutilis in Gallia. nam de vsuca-
pione statuta transfusa sunt in præscri-
ptionem triginta annorum, & Iure no-
uissimo res furtivæ præscribuntur 30. an-
nis. l. 1. C. de annali exceptione. nemo,
inquit, audeat, neque actionis familiæ er-
ciscundæ, neque communi diuidundo,
neque finium regundorum, neque pro
socio, neque furti, neque vi bonorum ra-
ptorum, neque alterius cuiuscumque per-
sonalis actionis vitam longiorem esse tri-

ginta annis interpretari. ergo licet res furto sublata sit à domino, qui eam pignori dederat, siue ab alio, præscribitur triginta annis.

In §. incertam. l. si fur. 32.

Pomponius libro trigesimo secundo ad Sabinum.

Incertam partem possidere nemo potest, ideo si plures sint in fundo, qui ignorent quotam quisque partem possideat, neminem eorum mera subtilitate possidere Labeo scribit.

Ast ego nullam subtilitatem esse reor, nam cum incerta pars vendi possit, & tradi, cur non & possideri. l. sed si. D. de contrahenda emptione. at cum pura venditio est, emptor vsucapere potest, & fructus & accessiones lucrari. l. quotiens. 2. §. vbi igitur. D. de in diem additione. vide l. 3. an pars. D. pro derelicto. infra.

In l. prescriptio. 45.

Papinianus libro decimo Responsorum.

*Prescriptio longæ possessionis ad obtinenda loca
Iurisgentium publica concedi non solet, quod
ita procedit, si quis adificio funditus diruto,
quod in littore posuerat, aut dereliquerat edi-
ficium, alterius postea eodem loco exstructo oc-
cupantis datam exceptionem opponat, ut si quis
quod in fluminis publici diuerticulo solus plu-
ribus annis piscatus sit, alterum eodem Iure pro-
hibeat.*

Iure Gallico nemo potest ædificare in
littore sine principis licentia, ideo hæc di-
stinctio, qui solitus est piscari in diuerti-
culo, & desit prohibere, non potest ut
hic, qui non desit potest. ex l. 7. D. de di-
uersis. quæ inutilis est, non enim quæri-
mus quid Cuiacio, Zasio, & Antonio Fa-
bro probetur, sed quid æquitati ac mori-
bus proximum ac consanguineum sit.

In l. si rem. 41. & in l. si emptor. eodem.

Neratius libro septimo Membranarum.

Si rem subreptam mihi, procurator meus adprehendit, quamvis per procuratorem possessionem adipisci nos iam ferè conueniat: nihilominus eam in potestatem meam redisse, vsucapi non posse existimandum est, quia contra statui captiosum erit.

Si rem subreptam procurator recuperet, labes eius eluitur.

Si inuitis nobis per seruos acquiritur penè ex omnibus causis, vt scribit Gaius in l. 32. D. de acquirendo rerum dominio. & per procuratorem Ius pristinum restituitur. nam procurator cui generaliter libera administratio rerum commissa est, potest exigere, aliud pro alio permutare. l. procurator. D. de procuratoribus. ergo si rem subreptam domino, adprehendat, vsucapi posse receptum est.

In

In l. si quid. 49.

Labeo libro quinto Pithanon à Paulo epitomatorum.

*Si quid est subreptum, id vsucapi non potest
antequam in domini potestatem peruenerit,
Paulus: imò forsitan & contra. nam si id quod
mihi pignori dederis, subriperis, erit ea res fur-
tina facta, sed simul atque in meam potestatem
uenerit, vsucapi poterit.*

*Pignus à debitore subreptum etsi in potestatem
creditoris redierit, non potest vsucapi.*

Pignori rem acceptam vsu non capimus,
quia pro alio possidemus. l. 13. D. de vsur-
pation. idque multis argumentis Iuris ci-
uilis comprobatum est, atque vsu rece-
ptum. potest dici secundum Modestini
sententiam, debitorem rem quam pigno-
ri dederat subripuisse, deinde distraxisse,
ideo vsucapi posse. l. si rem. D. pro em-
ptore. idque existimandum, quia contra
statui captiosum erit. ideo sententiæ Pau-
li applicandum. hæc æquitas quidem sug-
gerit, etsi Iure deficiamus, quia Paulus

non apertè ait à quo res vsucapi possit, in eo puto quæstionem consistere, an si id quod pignori datum creditori subreptum à debitore, simulatque in potestatem creditoris venerit vsucapi possit, quia in principio legis, Labeo ait id quod est subreptum, vsucapi non posse, antequam in potestatem domini peruenerit, Paulus animo contradicendi Labeonem reprehendit, tamen quod scribit absurdum & minimè Iuri ciuili conueniens est.

Ex titu. pro emptore. D.

In §. si à furioso. l. pro emptore. 2.

Paulus libro quinquagesimo quarto ad Edictum.

Si à furioso, quem putem sane mentis, emerò, constituit vsucapere utilitatis causa me posse, quamuis nulla esset emptio. & ideo neque de euictione actio nascitur mihi, nec publiciana comperit, nec accessio possessionis.

Marcellus à Paulo dissentit in l. 8. D. de publiciana. eum qui à furioso, inquit,

ignorans eum furere, emit, posse vsucapere, ergo & publicianam habebit, non est in libris nostris locus adeo maculatus, vt §. si à furioso ex sententia Cuiacii, qui hæc verba nec publiciana competit, ait esse supposititia, & cōtra l. sed etsi. §. Marcellus. supra de publiciana, sed ex eius argumento idem dicendum esset de aliis sequentibus verbis (nec accessio) quæ tamen ille retinet, verum dissidia Iurisconsultorum componere periculosum esse arbitror: nondum fortasse quisquam adnotauit in Gallicis decisionibus hunc §. à lure & ratione alienum esse, ideo expungendum. nam qui bona fide emit à furioso, non potest vsucapere, quia vsucapio non procedit sine titulo, vt cauetur l. 4. C. de præscriptione x. vel xx. ann. in his verbis diutina possessio tantum Iure successionis sine iusto titulo obtenta prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest, sed furiosus mente caret. l. cum prætor. D. de iudiciis. ideo nullum negotium contrahere potest. l. in negotiis. §. D. de regulis Iuris: quia vt notat Pomponius l. 41. eodem titu. furiosi vel eius cui bonis interdictum sit, nulla voluntas est. at. sine voluntate & consensu

nulla est emptio. l. consensu. D. de actionibus & obligationibus. l. 11. D. de contrahenda emptione & venditione. in venditionibus & emptionibus consensum debere intercedere palam est. certum est igitur eum qui emit à furioso iustum titulum non habere, non potest ergo usucapere. præterea furiosus loco absentis habetur. l. vbi non voce. D. de regulis Iuris. idem probat Iulianus in §. furiosus. l. 2. D. de Iure codicillorum. furiosus, inquit, non intelligit quicquam agere, cum per omnia & in omnib. absentis vel quiescentis loco habetur, at usucapio non procedit cum effectu aduersus absentes. l. 1. D. ex quibus causis maiores. læsum enim Ius per id tempus, quo quis Reipublicæ operam dabat, vel aduerso casu laborabat, corrigitur inquit Accursius dicta l. 2. l. ergo sciendum est. 22. eodem titulo. quod Edictum etiam ad furiosos, & infantes, & ciuitates pertinere Labeo ait. ex his manifestum est, eum qui emit à furioso non posse usucapere. quoad publicianam verò attinet, probabilior mihi videtur sententia Marcelli existimantis publicianam competere ei qui emit à furioso, etsi is cui non ex iusta causa res traditur publicia-

nam non habeat. l. 1. & 3. D. eodem. quia pretium rei est penes furiosum, nam is qui rem à bonæ fidei possessore aufert, prædo est, ergo publiciana proficit ei qui causam possidendi habet, & cum ei qui emit à minore publiciana detur, similem actionem huic emptori cōpetere æquum est.

Ex titu. pro donato. D.

In §. si pater. l. 1.

Paulus libro quinquagesimo quarto ad Edictum.

Si pater filio, quem in potestate habet, donet, deinde decedat, filius pro donato non capiet usu, quoniam nulla donatio fuit.

Hoc responsum Pauli tollit constitutu. Iustiniani. l. donationes. & l. 2. C. de donationibus inter virum & uxorem. verum est non capere usu hoc Iure scilicet quod obtinuit ante Iustinianum, id est, ante legem quæ his donationibus modum imposuit, mirum cum Iustinianus aliud iam sentiat, nihilominus postea in Pande-

q. iij

Etas relatum esse, à Triboniano Ius illud
vetus quoque inde dependet, veluti quod
Paulus in §. pater. probat.

Ex titu. de separationibus. D.

In vers. sed in quolibet. l. debitor. 3.

Papinianus libro Viceesimo septimo Quaestionum.

*Sed in quolibet alio conditore qui separationem
impetrauit, probari commodius est, ut si soli-
dum seruari ex hereditate non possit. ita de-
mum aliquid ex bonis heredis ferat, si proprii
creditores heredis fuerint dimissi, quod sine da-
bio admittendum est circa creditores heredis
dimissis hereditarius.*

Dimissis in solidum propriis creditorib.
heredis, ex bonis heredis si quid supersit,
quidam putant nempe Papinianus in l.
debitor. §. ultimo. superfluum illud esse
tribuendum creditoribus hereditariis,
quam sententiam Paulus improbat, &
merito in l. si creditores. §. eodem titulo.
his verbis: quod si proprii ad solidum per-

uenerunt, id quod supererit tribuendum hereditariis quidam putant, Papinianus scilicet, mihi autem id non videtur, cum enim separationem petierunt, recesserunt à persona heredis, & bona secuti sunt. l. 1. §. pen. eodem. lege lecta D. de rebus creditis. l. qui heredi. §. si duorum. D. de conditionibus & demonstrationibus. l. 8. D. de usufructu. crediderit eundem auctorem, dum ait, quidam putant Papinianum intelligere, nam constat inter Papinianum & Paulū fuisse quandā emulationem, ut animaduertit Cuiacius in l. d. creditores. cui satis est diffidiū ostendere, illius auctoritate ut quædam confirmem refractarii faciunt, quibus & me satisfacere æquum & utile est.

Ex titu. de re iudicata. D.

In l. miles. 6.

Modestinus libro sexagesimo sexto ad Edictum.

Miles qui sub armata militia stipendia meruit, condemnatus eatenus, qua facere potest, cogitur soluere.

q iij

L. item si miles. 18. idem sed miles, patronus, socius, & is qui se gessit falso pro patrefamilias, vt est comprehensum in l. qui cum se. infra. eodem. contra formam legis miles damnantur in solidum, non deducto ne egeant. & ita Arresto Parisino deductum est ann. 1529.

In l. Imperatores. 55.

Papirius Iustus Constitutionum libro secundo.

Imperatores Antoninus & Verus rescripserunt, quanquam sub obtentu nouorum instrumentorum restitui negotia minimè oporteat: tamen in negotio publico ex causa permittere se huiusmodi instrumentis uti.

Si quis indebitum ignorans soluit, condicere potest vt scribit Vlpianus in l. i. D. de condictione indebiti. eadem ratione si quis condemnatus soluerit circumuenta religione iudicis, repetere potest, neque decreto præsidis standum est, quia non

potuit Iuri derogare, nam quod ante non
potuimus intercepta cautione probare,
& id omisimus, hoc nunc aliis instrumen-
tis aut testibus, quibus tum vti non po-
tuimus, probare possumus, vt scribit
Gaius in l. argentarius. D. de edendo.
idem decreuit ordo senatorius Burdega-
læ anno 1608. cōtra constitutionem Gor-
diani Imperatoris. 4. C. de re iudicata. &
hanc Imperatores. æquum enim est pe-
cuniam mala ratione & sine causa inter-
ceptam compertis apochis aut instrumē-
tis de nouo repertis res iudicatas restau-
rari, constitutione Blesensi.

In Vers. igitur si rei l. questum. 60.

Julianus libro quinto Digestorum.

*Igitur si rei iudicanda tempore alter ex litiga-
toribus febrem habuit, res non videtur iudi-
cata.*

Iuris veteris formidinem vsus amputa-
uit, regiis constitutionibus expressum in
absentem & febre laborantem sententia

fertur, vt dixi ad l. 7. C. quomodo & quando iudex, in collatione Iuris Romani & Gallici.

Ex titu. de privilegiis creditorum. D.

Gaius libro vicesimoquarto ad Edictum provinciale.

Cum bona vaneunt debitoris in comparationem extranei, & eius qui creditor cognatusue sit, potior habetur creditor cognatusue. magis tamen creditor quàm cognatus, & inter creditores potior is cui maior pecunia debetur.

In veteribus codicibus hic notatur titulus de privilegiis creditorum, sed malè Anton. August. lib. 3. emendat. cap. 1.

Vfus improbat hanc legem Gaii, quia Iure Gallico cognatus creditor non est potior aliis creditoribus, nec is cui maior summa debetur, vt notaui in l. maiorem. D. de pactis. & in l. Imperator. eodem.

Ex titu. quæ in fraudem creditorum. D.

In l. patrem. 19.

Papinianus libro vndecimo Responsorum.

Patrem qui non expectata morte sua fideicommissum hereditatis maternæ filio soluto potestate restituit omiſſa ratione Falcidiæ, plenam fidem ac debitam pietatem secutus exhibitionis, respondi non creditores fraudasse.

Pater fideicommissum & ante diem, & non detracta Trebellianica restituens, fraudandi habuisse animum videtur.

Placet videri patrem in fraudem creditorum alienasse portionem quam retinere potuisset. huic sententiæ consentit quod scribit Vlpianus in l. 1. §. si quis. D. quod legatorum. si quis, inquit, ex mortis causa donatione possideat, utique cessat interdictum, quia portio legis Falcidiæ apud heredem ipso Iure remanet, et si corporaliter res in solidum translatae sunt: tum quia Iure quo utimur, *le mort saisit le vif,*

fecus constitutum Iure Romano, qui repudiavit hereditatem, vel legitimam, vel testamentariam inquit Vlpianus, non est in causa ut huic Edicto locum faciat, noluit enim adquirere. l. quod autem. D. eodem. contra verò facit Senatusconsultum Parisiense latum pro festis Pascalibus anno 1595. quo decretum fuit hereditatem à debitore repudiatam obnoxiam esse creditoribus. iniquum enim Senatus putavit in lucro morari eum, qui lucrum sensit ex fraude. idcirco lucrum ei extorquendum decrevit, nam ipse pater fraudator est ad quem pervenit, cum & natura pater & filius eadem esse persona penè intelligantur ex constitutione Iustiniani si quis. C. de impuberum & aliis substitu.

Ex titu. de Vi & Vi armata. D.

In l. si de fundo. 10.

*Gaius libro secundo ad Edictum pratoris Urbani
titulo de liberali causa.*

*Si de fundo proprietarium & fructuarium pre-
do expulerit, atque ob id fructuarius constituto*

tempore non usus perdiderit Ius suum: nemo dubitat quin dominus siue experiatur cum fructuario aduersus prædonem, siue non experiatur, retinere debeat reuersum ad se vsum fructum, & quod fructuarius perdidit, id ad damnum eius pertineat, cuius facto periit.

Si ususfructus post deiectionem consolidatus sit proprietati, proprietarius iterum vsum fructum constituere debet.

Hoc interdictum, inquit Vlpianus, proponitur ei qui vi deiectus est, etenim fuit æquissimum vi deiecto subueniri propter quod ad recipiendam possessionem interdictum hoc proponitur. l. i. eodem. & infra. sanè quod ait prætor ibi quo modo accipimus, vtrum in eo loco vnde quis vi eiectionis est, an verò in omni possessione? & melius dicetur, non ad angulum referendum, vel locum in quo fuerit, verum etiam ad omnem partem possessionis, qua quis caruit, cum is deiectionis. ergo si de fundo fructuarius prædo expulerit, rectè dicetur interdictum competere, vt iterum constituatur ususfructus. ex magna ergo & idonea causa accedendum erit ad Pau-

li sententiam, ait enim deiectum ab usufructu in eam causam prætor restitui iubet, id est, in qua futurus esset, si deiectus non esset, itaque si tempore usufructus finitus fuerit, postquam deiectus est à domino: nihilominus cogendus erit restituere, id est, usumfructum iterum constituere. l. si plures. 9. D. eodem. etsi à domino vis facta sit, pertinet tamen hoc interdictum ad eum qui fundo uti frui prohibitus est, ne ex culpa prædonis lucrum sentiat dominus. nam si quis de possessione deiectus sit, perinde haberi debet ac si possideret, cum interdicto de vi recipiendæ possessionis, facultatem habeat, l. si quis. D. de acquirenda. eadem ratione retinet usufructuarius Ius quod habet in fundo, cum non solum restituenda sit possessio soli, sed & ea quæ ibi fuerunt, quanquam moram fecerit fructuarius quo minus interdicto ageret, ut rectissime respondit Iulianus apud Tryphonium in l. meritò. D. de vi & vi armata. quæ sententia Iure quo utimur recepta est.

In l. colonus. 12.

Marcellus libro nonodecimo Responforum.

Colonus eum cui locator fundum vendiderat, cum is in possessionem missus esset, non admisit. deinde colonus vi ab alio deiectus est. quarebatur quis haberet interdictum, unde vi, dixi nihil interesse, colonus dominum ingredi volentem prohibuisset, an emptorem, cui iussisset dominus tradi possessionem, non admisit. igitur interdictum unde vi colono competiturum, ipsumque simili interdicto locatori obstrictum fore, quem deiecisse tunc videretur, cum emptori possessionem non tradidit, nisi fortè propter instam & probabilem causam id fecisset.

Inculcatur ineptissime l. huius titu. xij. l.
cum fundum. eodem titu.

Papinianus libro vicesimo sexto Quaestionum.

Cum fundum qui locauerat, vendidisset, iussit emptorē in vacuam possessionē ire, quē colonus intrare prohibuit: postea emptor vi colonum expulit, interdictis unde vi, quaesitum est: place-

bat colonum interdicto venditori teneri, quia nihil interesset, ipsum an alium ex voluntate eius missum intrare prohibuerit. neque enim ante omissam possessionem videri, quam si tradita fuisset emptori, quia nemo eo animo esset, ut possessionem omitteret propter emptorem, quam emptor adeptus non fuisset, emptorem quoque qui postea vim adhibuit, & ipsum interdicto colono teneri. non enim ab ipso, sed à venditore per vim fundum esse possessum, cui possessio esset ablata, quaesitum est, an emptori succurri debeat, si voluntate venditoris colonum postea vi expulisset, dixi non esse iuvandum qui mandatum illicitum suscepit.

Ex titu. de doli mali & metus exceptione. D.

In §. si quis. 22. l. apud Celsum. 4.

Ulpianus libro septuagesimo sexto ad Edictum.

Si quis non tutor, sed pro tutore negotia gerat, an dolus ipsius noceat pupillo, videamus: & putem non nocere. nam si is qui pro tutore negotia gerebat, rem vendiderit, & usucapta sit, exceptionem ei non nocere pupillo rem suam persequenti, etiamsi ei cautum sit, quia huic rerum pupilli administratio concessa non fuit, secundum

*dum hac magis opinor de dolo tutoris exceptio-
nem pupillo esse obiiciendam.*

Malè hic refertur sententiâ Celsi quæ ex-
rat in l. 2. si is qui. D. de eo qui pro tutore.
vbi legitur nec vsucapta: verba legis ad-
dam.

*Si is qui pro tutore negotia gerebat eam tutor
non esset, rem pupilli vendidit, nec ea vsucapta
est, petet eam pupillus, quamquam ei cautum
est. non enim eadem huius quæ tutoris est rerum
pupilli administratio.*

Constitutionibus Imperatorum Diocle-
tiani & Maximiani 3. & 5. si tutor vel cu-
rator interuenerit. C. minores tam resti-
tui rebus propriis quàm tutorum vel cu-
ratorum damna prosequi nullo eis præiu-
dicio per electionem generando placuit,
licet res vsucapta sit. l. 1. C. si aduersus vsu-
cationem, contra eos qui res minorum
tenent, si vsucapione dominium acqui-
sierint, restitutionis auxilium eis decerni
debet. ineptè ergo Tribonianus vsuca-

pionem in rebus pupillorum locum habere suggerit.

Ex titu. de diuersis temporalibus prescriptionib. D.

In l. creditor. 12.

Paulus libro sexto decimo Responsorum.

Creditor qui prescriptione longa possessionis à possessore pignoris summoneri possit, pignus distraxit, quero an possessori salua sit exceptio aduersus emptorem, Paulus respondit: etiam aduersus emptorem eandem exceptionem competere.

Justinianus generaliter ait in l. i. C. de annuali exceptione. hypothecariam esse quadraginta annorum, sed hoc intelligi debet ut in Iustini lege est expressum, nam & Justinianus eam auunculi patrisque sui legem secutus est. in l. penultima. C. de prescriptione. 30. vel 40. vellem, inquit Balduinus Tribonianus, fuisset quoq; illius memor cum Pandectis ascribebat ex Paulo creditorem prescriptione longæ

possessionis à possessore pignoris summo-
 ueri posse hac lege 12. miror Balduinū aut
 ignorasse, aut nō animaduertisse Gordia-
 ni Imperatoris rescriptū in l. 7. C. si aduer-
 sus creditorem, quo diuturnum silentium
 longi temporis præscriptione corrobora-
 tum creditoribus pignus persequentibus
 inefficacem actionem constituit, quod
 etiam Senatusconsulto Burdegalensi cō-
 firmatum est mense Iulio. ann. 1609.

In l. si quidem 8. C. de obligationibus & actionibus.

Imperatores Diocletianus & Maximianus.

*Si quidem donationis causa ei quem affectione
 patris te dilexisse propanis, tuam accipere pecu-
 niam permisisti, & hanc tuam liberalitatem
 ille remunerans te à procuratore suam aliam
 pecuniam sumere præcepit, rebusque humanis
 ante perceptionem fuit exemptus, nec quod de-
 deras recuperare, cum perfectam habuit dona-
 tionem, nec quod tibi dari mandauit, nec dum
 tibi traditum petere potes à procuratore, quod si
 mutuo dedisti, nec à delegato dari nouandi cau-
 sa stipulatus es: successores eius solutioni parere
 compellantur.*

Si pecuniam amico dederis, & ille remunerandi animo à te procuratore suo aliã pecuniam sumere iusserit, licet decesserit ante perceptionem, petere potes, etsi mādatum re integra morte domini finiatur. l. 15. C. mandati. ratio, quia hic non est propriè donatio, sed remuneratio & compensatio, tum quia prior donatio acceptata fuerat sub hac conditione, vt tantundem perciperet, à quo tempore posterior donatio vires sumit, licet Diocletianus & Maximianus in contraria sint sententia.

Ex titu. de verborum obligationib. D.

In l. si Stichum aut Pamphilum. 16.

Pomponius libro sexto ad Sabinum.

Si Stichum aut Pamphilum mihi debeas, & alter ex eis meus factus sit ex aliqua causa, reliquum debetur mihi à te,

Si Stichus aut Pamphilus promissus sit, conditio existit si alterum stipulator consecutus sit, tacitè inest repudiatio alterius l. 5. D. de legatis primo. nam æquè debebatur Stichus ac Pamphilus argumento l. 1. & l. 3. D. de solutionibus. non refragatur. l. si duo. 128. eodem titu. quicquid dicat Gothofredus, quia ibi tempore stipulationis alter stipulatoris erat, & in vnum constitit tantum obligatio ab initio. vide legem si quis stipulatus. infra. eodem. Alciatus lib. 1. parad. cap. 15.

In §. duo fratres, l. qui Roma. 122.

Scauola libro vicesimo octavo Digestorum.

Duo fratres hereditatem inter se diuiserunt, & cauerunt sibi nihil se contra eam diuisionem factururos, etsi contra quis fecisset, pœnam alter alteri promissit. post mortem alterius qui superuixit, petiit ab heredibus eius hereditatem, quasi ex causa fideicommissi sibi à patre relictæ debitam, & aduersus eum pronuntiatum est, quasi de hoc quoque transactum fuisset. questum est,

r ii)

an pœna commissæ esset, respondit: pœnam, secundum ea quæ proponuntur, commissam.

Certum est secundum ea quæ proponuntur pœnam non esse commissam, quia licet fratres in diuidenda hereditate pœnalem stipulationem subiunxerint, si contra quis fecisset: tamen in his tantum trãfactio obest, de quibus inter eos actum esse probatur, non autem quorum actiones competere postea compertum est. iniquum est enim perimi pacto id de quo cogitatum non docetur, vt scribit Vlpianus in l. qui cum tutoribus. 9. §. ultimo. eodem titulo. ex his liquet fratrem qui petiit hereditatem ex causa fideicommissi contra placitum nihil fecisse, etsi aduersus eum pronuntiatum sit, Cuiacius hunc scrupulum fugiens, ait verisimile esse iudicem non eo solo motum pronuntiasse contra eum qui fideicommissum petit, quod transgissent de diuidendis bonis, sed quia aliunde rei probatum est de fideicommissio quoque fratres cogitasse, bene an male pronuntiatum sit, iudicatum tenebit. ex verbis legis arguitur sententia

Cuiacii, nec me mouet auctoritas Hugolini, aut eius sequacis Bartoli. nam clarum est iudicem bene pronuntiasse, quia Scæuola ait petiisse quasi ex causa fideicommissi hereditatem, non ergo ex causa, sed quasi ex causa, quam iustam putabat. præterea ex specie proposita non constat de fideicommissio fratres diuisione facta inter se transegisse, nec responsum congruū inseruit pacti exemplo Tribonianus, quia intellexissemus an de fideicommissio remissa esset actio. cum igitur fratrum successiones placuerit diuidi pacto transactionis: de cæteris tamen quæstionibus integra permansit actio. l. fide certa. eodem. & licet contra eum iudicatum sit, pœnam exigere non posse, palam est.

In l. Titia. 134.

Paulus libro quintodecimo Responsorum.

Titia quæ ex alio filium habebat, in matrimonium coit Gaio Seio habenti filiam, & tempore matrimonii consenserunt, ut filia Gaii Seii filio Titii desponderetur, & interpositum est instrumentum, & adiecta pœna, si quis eorum nuptiis

r iij)

impedimento fuisset, postea Gaius Seius constante matrimonio diem suum obiit, & filia eius noluit nubere. quero an Gaii Seii heredes teneantur ex stipulatione quæ proponeretur, cum non secundum bonos mores interposita sit, agentis exceptionem doli mali obstaturam, quia inhonestum visum est vinculo pœnæ matrimonia obstringi, siue futura, siue iam contracta.

Stipulatio pœnæ si promissa nuptiæ per sponfos aut ipsorum parentes impedirentur, valet.

Tabulis nuptialibus hodie adiiçitur pœna sumptuum, & quod intererit partium, & si quis impedimento fuerit ex stipulatione tenetur, quæ bonis moribus aduersa non videtur, quia pudor repudio oneratur. certa tamen pœna non adiiçitur instrumento, sed definienda est à iudice pro qualitate personarum, vt placuit conscriptis Burdegalenfibus, ann. 1584.

In l. cum quidam. §. C. de duobus reis stipulandi & promittendi.

Imperator Justinianus Ioanni præfecto pratorio.

Cum quidam rei stipulandi certos habebant

reos promittendi, vel vnus fortè creditor duos
vel plures debitores habebat, vel è contrario
multi creditores vnum debitorem, & alii ex
reis promittendi ad certos creditores debitum
agnouerunt, vel per solutionem, vel per alios
modos, quos in anterioribus sanctionibus inter-
ruptionis inuenimus positos, & nos ampliaui-
mus, vel fortè ad vnum creditorem quidam ex
debitoribus deuotionem suam ostenderunt, vel
cum plures essent creditores, debitor qui solus
existeret, ad vnum ex his vel quosdam debitum
agnouit: & querebatur, si eis vel ei daretur li-
centia aduersus alios indeuotionem suam exer-
cere, & quasi tempore emenso exactiorem recu-
sare, vel quibusdam ex debitoribus debitum
agnoscentibus, vel in iudicio pulsatis, deberent
& alii ab omni contradictione repelli: nobis
pietate suggerente videtur esse humanum, semel
in vno eodemque contractu qualicumque in-
terruptione vel agnitione adhibita omnes si-
mul compelli ad persoluendum debitum, siue
plures sint rei, siue vnus, siue plures sint credito-
res, siue non amplius, quàm vnus: sancimusque
in omnibus casibus quos noster sermo comple-
xus est, aliorum deuotionem, vel agnitionem,
vel ex libello admonitionem aliis debitoribus
praiudicare, & aliis prodesse creditoribus. sit
itaque generalis deuotio, & nemini liceat alie-

*nam indeuotionem sequi, cum ex una stirpe
unoque fonte vnus effluxit contractus, vel de-
biti causa ex eadem actione apparuit.*

Pristinam obseruationem rescandam esse censeo, vt omnes nocendi quibusslibet modis artes omnibus amputentur, nam cum res inter alios gestas aliis non posse præiudicium facere constitutum sit, l. 1. C. res inter alios actas. & l. 1. C. de transactio- nibus. agnitio ab vno ex debitoribus, vel admonitio à creditoribus vni ex debito- ribus non obligatis insolidum facta non nocebit, quia Cameleonti datum est lu- dere de corio.

Ex titu. de solutionibus. D.

In l. hoc iure vtimur. 86.

Paulus libro octauo ad Edictum.

Hoc iure vtimur, vt litis procuratori non rectè soluatur, nam & absurdum est, cui iudicati actio non datur, ei ante rem iudicatam solui posse: si tamen ad hoc datus sit, vt & solui pos- sit, soluendo eo liberabitur.

Curator ad lites datur inuitis, siue fit curator generalis ad omnes lites, siue singularis ad vnam litem. l. non tantum. D. de tutoribus & curatoribus datis. curator ad litem non tenetur facere inuentarium, cum ei solui non possit. l. hoc iure. eod. titulo. generales tamen tenentur facere inuentarium. l. tutor qui repertorium. C. de episcopis & clericis. quæ sententia vsu recepta est.

In vers. sicut seruatur. l. cum quis. 38.

Africanus libro septimo Quaestionum.

Si debitorem meum infferim Titio soluere, deinde Titium vetuerim accipere, & debitor ignorans soluerit, ita cum liberari existimauit, si non ea mente Titius nummos acceperit, ut eos lucretur: alioquin, quoniam furtum eorum sit facturus, mansuros eos debitoris, & ideo liberationem quidem ipso iure non posse contingere debitori, exceptione tamen ei succurri aequum esse, si paratus sit condictionem furtiuam, quam aduersus Titium habet, mihi prestare: sicuti

seruatur cum maritus uxori donatarus, debitorem suum iubeat soluere: nam ibi quoque quia nummi mulieris non sunt, debitorem non liberari, sed exceptione eum aduersus maritum tuendum esse, si conditionem quam aduersus mulierem habet, præstet, furti tamen actionem in proposito mihi post diuortium competituram, quando mea intersit, interceptos nummos non esse.

E contra debitorem liberari puto, quia mandato mariti obtemperauit, etsi uxoris nummi non fiant, nec actionem marito competere, deinde exceptione tuendum debitorem, tum conditionem præstandam à debitore marito censeo, quia circuitus ille actionum hodie exoleuit, Vlpianus in l. hæc ratio. §. sed si debitorem. D. de donationibus inter virum & uxorem. ait Celsum libro quintodecimo Digestorum scribere, debitorem ipso iure liberatum & exceptionem tolli in eadem facti specie, celeritate coniungendarum inter se actionum vnam occultari ait. miror Tribonianum nobis subiicere in hoc titulo ea, quæ in dicto titulo de donationibus inter virum & uxorem dixe-

rat abiisse in defuetudinem. antequam ad aliud caput transeamus sciendum est, quo modo Cuiacius vir summo ingenio hunc scopulum vitet, neque his obstat, inquit, l. 3. §. ultimo. D. de donationibus inter virum & vxorem. quia in eius specie debitor vxori non soluit post diuortium mutata voluntate mariti, sed constante matrimonio, & durante voluntate, & ideo debitor liberatur, ac si soluisset marito, pecuniæque dominium adquisitum marito videtur. non obstaret sanæ. l. 3. §. ult. si Africanus in hac lege diceret post diuortium factam solutionem: at hoc non ait, nam frustra quæreret, an nummi post diuortium soluti fierent vxoris, & cum dicat debitori conditionem competere, & illius interesse nummos quos ab eo petiit maritus, ab vxore non esse interceptos. furti actionem in proposito mihi, id est, debitori post diuortium competituram, ait Africanus. dubium non est solutionem factam constante matrimonio, sed quia vt dixi ex sententia Celsi debitor liberatur, & hoc Iure vtimur, sine causa torquent se interpretes in explicatione huius §. ultimi, quem licet ab usu commendet Africanus, tempore Vlpiani non seruabatur.

In §. qui stipulatus sibi. l. qui res. 98.

Paulus libro quinto decimo Quaestionum.

Qui stipulatur sibi aut Titio, si hoc dicit, si Titio non solueris, dari sibi videtur conditionaliter stipulari, & ideo etiam sic facta stipulatione mihi decem, aut quinque Titio solutis, liberabitur reus à stipulatore, quod ita potest admitti, si hoc ipsum expressum agebatur, ut quia si pœna adiecta sit in persona stipulantis, si Titio solutum non esset: at ubi simpliciter sibi aut Titio stipulatur, solutionis tantum causa adhibetur Titius, & ideo quinque ei solutis remanebunt reliqua quinque in obligatione: contra si mihi quinque, illi decem stipulatus sim, quinque Titio solutis non facit exceptio stipulationis, ut à me liberetur, porro si decem soluerit, non quinque repetet, sed mihi per mandati actionem decem debebuntur.

Si stipuler mihi decem, aut Titio quinque eo sensu expresso, ut si Titio non solvantur quinque, pœnæ nomine mihi detur duplum, id est, decem, quo sensu

Stipulatio est conditionalis, nam quinque Titio non solutis, quasi existente conditione mihi debentur decem, quinque autem solutis Titio promissor à me liberatur quasi conditione defecta, promissor soluitur obligatione. l. decem. D. de verborum obligationibus. ideoque non male Paulus hoc loco quinque Titio solutis liberari reum à stipulatore, qui tamen in notis ad Papinianum in d. lege decem. nimio studio notandi eum reprehendit, quod eodem modo dixerit, vel innuerit reum solui obligatione, cum conditio stipulationis deficit, qui non tenebatur, quia etsi non tenebatur simpliciter, tamen tenebatur sub conditione, & Paulus ipse hoc loco in eandem reprehensionem incurrat, quo argumento dicere possis Pauli notas ad Papinianum abrogatas fuisse, hæc Cuiacius in §. qui stipulatus. l. qui res. D. de solutionibus.

Ex titu. de furtis. D.

In versiculum Inde potest quæri, l. qui tabulas. 27.

Ulpianus libro quadragesimo primo ad Sabinum.

Inde potest quæri si quis cum alias probationes,

mensaque scripturam haberet, chirographū furtum passus sit: an estimari duplo chirographi quantitas debeat, & nunquid non, quasi nihil intersit. quantum enim interest, cum possit debitum aliunde probare? quemadmodum si in binis tabulis instrumentum scriptum sit. nam nihil videtur deperdere, si futurum est ut alio chirographo saluo securior sit creditor.

Illud certum est cum facto etiam animū furis furtum exigere, veluti si ego me inuito domino facere putarem, cum dominus vellet, an furti actio sit quæritur, & ait Pomponius in §. per contrarium. l. inter omnes. hoc titu. furtum me facere. qui ergo tabulas vel cautiones amouet, furti tenetur, quia potest post furtum factum tabulas nactus actor esse, ut ex eo probeat quanti sua interfuerit si tabulas nactus nō esset, & ita ex facto cū incidisset, respōdit in l. quidam. 32. D. de furtis. huic quæstioni non absimilis est species proposita à Papiniano in §. 5. l. eum qui. 14. D. eodem. si duos seruos ob decem aureos pignori acceperim, & alter subripiatur, cum alter quoque qui sit retentus, non minoris decem valeret, utrum vsque ad quinque tantum

rum habeam furti actionem, quia in alio habeo saluos quinque: an verò quia potest, dici debeat, in decem fore actionem, etiamsi magni pretii sit is qui retinetur, & ita putat Papinianus. non enim respicere debemus pignus quod subreptum non est, sed id quod subtractum est, nam maleficia voluntas & propositum delinquentis distinguunt. nequaquam igitur ambigendum est cum qui chirographum subripuit furti teneri, etsi alias probationes mensæque scripturam habeat. his consequens est quod rescribit Imperator Iustinianus Iuliano in l. si quis seruo. 20. D. de furtis. etsi in contrario latere sit Labconis sententia in l. si quis. D. de furtis. quia visum est temeritatem agentium etiam extraordinaria animaduersione coercendam.

In l. manifestissimi. 22. C. de furtis.

Iustinianus Aug. Joanni P. P.

Manifestissimi quidam Iuris est perpetrato furto et competere furti actionem, cuius interesse ne furtum committatur, sed quarebatur apud

f

antiquos legum interpretes si quis commodatus
 alii rem ad se pertinentem, & ipsa subtrahita
 est, an furti actio aduersus furem institui possit
 ab eo qui rem utendam suscepit, idoneo scilicet
 constituto, quia & ipse commodati actione à
 domino pro ea re conueniri possit? & hoc qui-
 dem pene iam fuerat concessum, ut habeat ipse
 actionem, nisi inopia dignoscatur laborare, tunc
 enim furti actionem domino competere dice-
 bant. & infra. tales itaque ambiguitates vete-
 rum, immo magis quod melius dicendum est,
 ambages nobis decidentibus in tanta rerum
 difficultate simplicior sententia placuit, ut in
 domini sit voluntate, siue commodati actionem
 aduersus res accipientem mouere desiderat, siue
 furti aduersus eum qui rem surripuit, & alter-
 utra earum electa dominum non posse ex pæni-
 tentia ad alteram venire actionem.

Tribonianus sine vlla distinctione post
 hanc constitutionem in Pandectas retu-
 lit Vlpiani responsa non dubitantis com-
 modatario competere furti actionem. l. 5.
 §. vltimo. & l. 7. D. commodati. l. eum qui.
 §. qualis. 14. D. de furtis. qualis ergo furti
 actio detur ei cui res commodata est, que-
 situm est, & puto omnibus, quorum peri-

culo res alienæ sunt veluti commodati, item locati, pignorisue accepti, omnibus furti actiones competere, condictio autem ei demum competit, qui dominium habet. Balduinus hoc dissidium animaduertit, nihil tamen definit. ego verò dico constitutionem Iustiniani vsu sublatam esse, res etenim surrepta est commodataria non domino, ideo agit furti is qui commodatam rem accepit, sed an pœna domino commodatarius restituere teneatur, variasse Papinianum ait Tribonianus, illud Cui ascripsit, eum qui conduxit non cogi restituere. l. 6. D. locati.

Ex titu. de furibus balneariis. D.

In l. i.

Ulpianus libro octauo de officio proconsulis.

Fures nocturni extra ordinem audiendi sunt, & causa cognita puniendi; dummodo sciamus, in pœna eorum operis publici temporarii modum non egrediendum, id est, in balneariis furibus, sed si se telo fures defendunt, vel effraetores, vel ceteri his similes, nec quemquam percusserunt, metalli pœna, vel honestiores religionis adficiendi erunt.

f ij

Iure Gallico fures balnearii non puniuntur grauius quàm alii fures, Romani balnearum vsum necessarium esse arbitrabantur, apud Gallos rarus est, & à plerisque velut fomes libidinis Reipublicæ perniciosus interdicitur, proinde ann. 1610. placitis sextilibus disceptatum in Senatu Burdegalensi an permittenda essent balnea aliorum commæstori chirurgo, qui hoc Ius à rege obtinuerat. tandem Senatus decreto in conspicua purpura pronuntiato à præside de Redon domino de Pransac regiæ sanctioni obtemperandum censuit. vide plura apud Langlæum cap. de furib. balneariis.

Ex titu. ad legem Iuliam de adulteriis & stupro. D.

In §. mulier cum absentem. l. miles. II.

Papinianus libro singulari de adulteriis.

Mulier cum absentem virum audisset vitam functum esse, alii se iunxit, mox maritus reuersus est, quero quid aduersus eam mulierem statuendum sit, respondit: tam Iuris quàm facti

*questionem moueri, nam si longo tempore trās-
 acto sine ullius stupri probatione falsis rumori-
 bus induc̃ta quasi soluta priore vinculo legiti-
 mis nuptiis secundis iuncta est: quod verisimile
 est, deceptam eam fuisse nihil vindicta dignum
 videri potest, quod si ficta mariti mors argu-
 mentum faciendis nuptiis probabitur prestius-
 se, cum hoc facto pudicitia laboret, vindicare
 debet pro admissi criminis qualitate.*

Quod ex Papiniano refertur in hoc §.
 mulier. Tribonianus haud dubiè inter-
 polauit, & finxit arbitrato suo, vel secutus
 rationem animi sui non morem sui tem-
 poris. nam in authent: hodiè C. de repu-
 diis. Iustinianus sanxit adulterii pœna te-
 neri, quia certum nuntium debet expe-
 ctare. idem probat Leo Imperator No-
 uella 33. & Cano 1.34. quæstione vltima.
 & ita censuit Senatus Burdegalensis 14.
 August. ann. 1591.

In l. 22. C. ad legem Iuliam de adulteriis.

*Diocletianus & Maximianus Augusti & Cæsares
 obliuiofi.*

*Si ea quæ stupro tibi cognita est, & passim ve-
 f. iij*

nalem formam exhibuit, ac prostitutam meretricio more vulgo se praeiuit, adulterii crimen in ea cessat.

In l. Verum. 39. D. de furtis.

Ulpianus libro quadragesimo primo ad Sabinum.

Verum est, si meretricem alienam ancillam rapuit quis, vel celauit, furtum non esse. nec enim factum queritur, sed causa faciendi, causa autem faciendi libido fuit. & ideo etiam eum qui fores meretricis effregit libidinis causa, & fures non ab eo inducti, sed alias ingressi meretricis res egresserunt, furti non teneri, an tamen vel Flauia teneatur qui subprestit scortum libidinis causa, & non puto teneri, & ita etiam ex facto cum incidisset dixi. hic enim turpius facit, quam qui subripuit, sed secum facti ignominiam compensat, certe fur non est.

Carinus Liciscam vulgarem meretricem in maceris & parietinis amphitheatrī Galieni Imperatoris prisco meretricum repagulo sedentem blandis sermonibus in libidinem allicere nititur, quos illa auer-

satur. sed Carinus publicæ Veneris licentiam sibi concessam ratus, spumans in libidinem Liciscam reluctantem amplectens per vim stupro comprimit, postea Licisca iudices inclamat, stuprum villatum præsentaneis testibus probat, tandem Senatusconsulto Burdegalensi ann. 1598. Carinus ad furcas damnatus est aduersantibus Imperatoribus Diocletiano & Maximiano, in l. si ea. & Iurisconsultis. in l. si vxor. D. ad legem Iuliam de adulteriis. & Vlpiano in hac lege verum. & Langlæo lib. 8. cap. 7. semestrium. meminimus legisse exemplum apud Theodoretum huic questioni proximum de Anachoreta sanctissimo viro, pietatisque amatissimo, is publicam meretricem in cellulam induxit, & paucis diebus aluit, percunctanti cur meretricem sociam sibi iunxisset, respondit, triduo cauisse ne Deum offederet, etenim si in die iudicii de omni verbo otioso rationem reddituri simus, multo magis de omni stupro, mirum anteactæ vitæ turpitudinem, loca titulum mentita Liciscæ, & vim libidinis mentem scorti non flexisse, fortè illo momento ingemiscenti ac pœnitenti propitius fuerat auctor pietatis, atque ideo sanctissime iu-
f iij

dicasse Senatum Burdegalens. reor, ann.
1597. Senatus Parisinus præsides D. Se-
querio viro pietate & doctrina egregio,
duos nobiles in priuatis ædibus dolo re-
feratis stuprum dominæ intulisse conui-
ctos capite plecti iussit.

In l. diuo Marco. II. C. de questionibus.

Imperatores Diocletianus & Maximianus.

Diuo Marco placuit, eminentissimorum qui-
dem nec non etiam perfectissimorum virorum
usque ad pronepotes, liberos plebeiorum pœnis
vel questionibus non subiici, si tamen propio-
rius gradus liberos, per quos id priuilegium ad
ulteriorem gradum transgreditur, nulla vio-
lati pudoris macula aspergit, in decurionibus
autem & filiis eorum hoc obseruari vir pruden-
tissimus Domitius Ulpianus in publicarum dis-
ceptationum libris ad perennem scientiam &
memoriam refert.

Illustres questionibus, & pœnis plebeio-
rum subiici iudicatum Lutet. Placit. ann.
1385. Imbertus in institut. omnes in Gallia

casu exigente torquētur vt ait Benedict⁹.
Gallus parte 5. quæst. 49. non tam de fa-
cili vt viles & sic limitandum quod in
dicta leg. diuo Marco. tradit Romanus
singula. 488. milites. vbi malè reprobatur
consuetudinem contrariam Mathesila.
singula. 59.

Cuiacius 20. obseruat. 29. in hac l. *non
obseruari legit.* & Imperatores Diocletia-
nus & Maximian. quod dixit Vlpianus,
non referunt. nam Vlpian. in l. 2. in §. auo.
D. de decurionibus. contrarium asserit
his verbis. in auo quoque Papinianus
idem respondit, ne patris nota filius ma-
culetur.

Exitu de crimine stellionatus. D.

In l. 2. stellionatus.

Vlpianus libro octauo ad Sabinum.

*Stellionatus iudicium famosum quidem non
est, sed coercionem extraordinariam habet.*

Idem Vlpianus à seipso dissentit in l. quid
ergo. 13. §. vltimo. D. de his qui notantur

infamia. crimen, inquit, stellionatus infamiam irrogat damnato, quamvis publicum non est iudicium. Cuiacius rem omnem putat dirimi concursus differentia, si concurrat cum hoc crimine civilis actio famosa, erit etiam crimen famosum: si concurrat non famosa, non erit crimen stellionatus famosum, & ita Ioannes rectè, argumento l. infamem. D. de publicis iudiciis. pauci aut nulli sunt qui animadvertant veram differentiam, stellionatus iudicium famosum quidem non est, id est, reus huius criminis non est infamis ipso Iure, sed coercionem extraordinariam habet, id est, coercitio extraordinaria infamiam aliquando irrogat: at moribus nostris poena quæ descendit ex crimine, *que nous appelons peine corporelle où amende*, infamiam irrogat, nisi dictum sit in sententia, *sans encourir note d'infamie*.

In l. vnus. 18.

Paulus libro quinto Sententiarum.

Vnius facinoris plurimi rei ita audiendi sunt, ut ab eo primum incipiat, qui timidior est, vel tenere ætatis videtur, reus euidentioribus

argumentis oppressus repeti in quaestionem potest.

Si non perseveret reus, sed neget quæ dixit in tormentis, quaestio ter repeti potest ut sanxit curia Burdegalensis contra Heliotum de Chiual appellantem à iudice de Riberaco & Seneschallo Perragoricensi, qui ter ob variationem sine novis indiciis quaestioni addictus est, nam pœnis quas fidiculæ & tormenta ingerunt, crimen fatebatur, postera die asserebat formidine tormentorum & vi doloris crimen confessum fuisse, tunc Senatus statuere solet amplio rem inquisitionem de delicto intra tempus. interim reus vinculis soluitur datis fideiussoribus. Boerius quaest. xc. & clxiii. nu. 19. 20. & 21. part. 1. ex his constat l. vnus. 15. moribus Francicis aduersari, quemadmodum in tormentorum cruciatu mentitur qui tormenta ferre potest, quia aliis patientia facile mendacium facit, aliis infirmitas necessarium, Quintilianus lib. 5. instituit Oratoriarum, & Cicero pro Sylla.

Ex titn. de pœnis. D.

In §. in personis. l. in seruorum IO.

Macer libro secundo de publicis iudiciis.

In personis tam plebeiorum quàm decurionum illud constitutum est, ut qui maiori pœna afficitur, quam legibus statuta est, infamis non fiat. ergo etsi opere temporario quis mulctatus sit, vel tantum fustibus casus, licet in actione famosa veluti furti, dicendum erit infamem non esse, quia & solus fustium ictus grauior est, quàm pecuniaris damnatio.

Si res iudicata habeatur pro veritate, qui fieri potest ut qui maiori pœna afficitur quam legibus statuta est, infamis non fiat, potissimum in Gallia in qua moribus receptum est, non solum ictus fustium, sed & pœnam pecuniariam quæ ob crimen indicitur infamiam irrogare, tum quia pœnæ omnes legales desiere esse in usu, infliguntur enim arbitrio iudicum.

Ex titu. de Iure fisci. D.

In l. si curator. §.

Ulpianus libro sextodecimo ad Edictum.

Si curator Cæsaris rem aliquam vendiderit, quamvis duplum aut triplum pro euictione promiserit, tamen fiscus simplum præstabit. si ab eo cui Ius distrahendi res fisci datum est, fuerit distractum quid fisci: statim fit emptoris, pretio tamen soluto.

Qui rem à fisco emit si statim securus sit, l. i. C. de quadriennii præscriptione. nullaq; metuat euictionem, cur Tribonianus nihilomagis in Pandectas retulit emptorem nō nisi simplam à fisco euictionis nomine petere posse. l. §. D. de Iure fisci. si curator Cæsaris, inquit Ulpianus, rem aliquā vendiderit, quamvis duplum vel triplum pro euictione promiserit, tamen fiscus simplum præstabit. certè ineptum est hoc dicere si nulla euictio esse possit. obseruandum esse regalia de Iuribus coronæ, & illi annexa & inseparabilia nec esse in commercio. l. apud Iulianum. §. constat. D. de legat. i. l. fin. D. vt in possessio. legatorum. Molinæus in consuetud. Paris. gloss. §. §. i. nu. 54.

Ex titu. ad municipalem. D.

In l. Imperator. 11.

Papinianus libro secundo Quaestionum.

Imperator Titus Antoninus Lentulo rescriptis, magistratum officium indiuiduum, ac periculum esse commune, quod sic intelligi oportet, ut ita demum collega periculum adscribatur, si neque ab ipso qui gessit, neque ab his qui pro eo interuenerunt, res seruari possit, & soluendo non fuit honore deposito. alioquin si persona, vel cautio sit idonea, vel soluendo fuit, quo tempore conueniri potuit, unusquisque in id quod administravit, tenebitur. quod si forte is qui periculo suo nominavit magistratum, soluendo sit: utrum in eum prius actio reddi quasi fideiussorem debeat, an verò non alias quam si res à collega seruari non potuerit? sed placuit fideiussoris exemplo priorem conueniendum, qui nominavit, quoniam collega quidem negligentia ac pœna causa, qui verò nominavit, fidei ratione conuenitur. Idem scribitur in l. quid ergo. 13. eodem.

Olim magistratus municipales & duum-
uiri non ante accedebant ad administra-
tionē Reipub. quam satisdeditissent Rem-
publicam saluam fore datis fideiussori-
bus. per desuetudinem abolita est hæc
pristina observatio, quia idonei censen-
tur electi à potiore parte ciuium, etsi ido-
neos non nominarint, actio in eos non
redditur.

In l. diuus Seuerus. 18.

Paulus libro primo *Quæstionum*.

*Diuus Seuerus rescripsit, interualla temporum
in continuandis oneribus, inuitis, non etiam
volentibus concessa, dum ne quis continuet ho-
norem.*

Interualla, id est, præscriptio siue interca-
pedo temporum concessæ sunt inuitis ac
volentibus, etiam si fauore municipum
immunitas data sit, quia hodie non inspi-
cimus, quorum gratia concessa sunt illa

interualla, nam in magnis vrbibus ciues ambiunt munera publica, in municipiis ea refugiunt, quia sæpè imminent pericula, onera, sumptus. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitia, subeundæ sæpè pro Republica, tempestates cum multis audacibus improbis, nonnunquam etiam potenti- bus dimicandum, vt eleganter ait Cicero pro Quintio. ideo partem corporis rescindendam si remedium non admitteret, sin contra fouendam ait Constantinus Imperator apud Pomponium Latum. summa igitur ratione improbatur l. diuus Seuerus. ne pro conditione temporum & diuersitate locorum interpretatio facienda sit.

*Ceux qui ont esté Escheuins, Capitouls, In-
rats ou Consuls és grandes ou petites villes ne
peuuent estre admis esdites charges que apres le
temps porté par les statuts & coustumes des lieux
esquelles ils resident, & au cas de contrauention
les eslections sont cassées, & faut proceder à nou-
uelles elections.*

In l. Titio. 36.

Modestinus libro primo Responsorum.

Titio, cum esset Romæ studiorum gratia, epistula missa est à magistratibus patriæ suæ, ut porrigeret Imperatori decretum eiusdem ciuitatis quod erat cum ipsa epistula missum. is autem qui suscepisset literas restituendas, collusione facta dedit Lucio Titio, qui & ipsæ Romæ morabatur suæ rei gratia. sublato Titii nomine cui erat decretum missum uti per ipsum daretur, suum nomen scripsit, & sic Imperatori decretum secundum mandata Reipublicæ dedit. quæro, qui viaticum petere ab ea potuisset, & quid commisisse videtur is qui non restituit literas ei cui restituere mandatum susceperat, & is qui sublato alieno nomine, in scriptoque suo, quasi ipse iussus à patriâ decretum Imperatori porrexit. Herennius Modestinus respondit, Titium quidem viaticum petere non posse, sed eum qui nomen incidisset.

Qui quod alteri sub certo salario mandatum erat, facit, salarium non potest petere.

Hoc responsum Modestini non multum

onerat præsentem inspectionem. nam Paulus respondit legis Corneliæ pœna omnes teneri, qui etiam extra testamenta cætera falsa signassent, sed & cæteros qui in rationibus, tabulis, literis publicis, aliæque qua re, siue consignatione falsum fecerunt, vel ut verum non appareat, quid celauerunt, subripuerunt, subiecerunt, resignauerunt, eadē pœna affici solere, l. i. & l. instrumenta. 16. D. de lege Cornelia. & tamen Modestinus ait in specie proposita eū qui sublato alieno nomine suū inscripsit viaticum petere posse, & præmium consequi ex crimine quod pœnam meretur, quod perquam iniquum & à iure & ratione alienissimum esse dubium nō est.

Ex titu. de vacatione & excusatione munerum. D.

In l. hi qui. 6.

Papinianus libro secundo Quaestionum.

Hi qui muneris publici vacationem habent, ad ea quæ extra ordinem imperantur, compelli non solent.

Melior resedit contraria sententia, nam qui muneris publici vacationem habent, ad ea quæ extra ordinem imperantur cōpelli solent, nec hoc beneficio remissa sunt munitio viarum, vel aggerum vel riparum flumine se effundente, ut ait l. 12. D. de muneribus & honoribus. sed remissæ sunt illis ordinariæ functiones decreto Burdegalensi 26. Iunii, ann. 1576.

Ex titu. de verb. significatione. D.

In l. nepos. 125.

Proculus libro quinto Epistolarum.

Nepos Proculo suo salutem, ab eo qui ita dotem promissit, (cum commodum erit, dotis filia mea tibi erunt aurei centum,) putásne protinus nuptiis factis dotem peti posse? quid si ita promississet, (cum potuero doti erunt?) quod si aliquam vim habeat posterior obligatio, (possit) verbum quo modo interpretaris? utrum ære alieno deducto, an extante? Proculus: cum dotem quis ita promissit, (cum potuero, doti tibi erunt

t ij

centum :) existimo ad id quod actum est, interpretationem redigendam esse. nam qui ambigue loquitur, id loquitur quod ex his quæ significantur, sensit, propius esse tamē ut hoc eum sensisse existimem: deducto ere alieno potero. potest etiam illa accipi significatio, cum salua dignitate mea potero. quæ interpretatio eo magis accipienda est, si ita promissum est, (cum commodum erit,) hoc est, cum sine incommodo meo potero.

Vlpianus scribit in l. 17. D. de verborum obligationibus. stipulationem non valere in rei promittendi arbitrium collata conditione. in eadem sententia est Paulus l. centesimis. 46. D. eodem. ideo Senatus Parisinus 26. Februarii, anno 1606. censuit legata quæ vxor heres instituta à marito iussa erat præstare, (cum commodum erit,) non deberi. iuxta §. legatum. l. Senatus. 42. D. de legatis primo. quæ scribit in hanc legem Alciatus non probant sententiam Proculi.

*In l. cum quidam. 4. C. de verborum & rerum
significatione.*

Imperator Justinianus. A. Ioanni.

*Cum quidam sic vel institutionem, vel lega-
tum, vel fideicommissum, vel libertatem, vel
tutelam scripserit. ille aut ille mihi heres
esto, vel illi aut illi do, lego, vel dari volo,
vel illum aut illum liberum aut tutorem
esse volo, vel iubeo. dubitabatur verumne
inutilis sit huiusmodi institutio & legatum, &
fideicommissum, & libertas, & tutoris datio:
an occupantis melior conditio sit: an ambo in
huiusmodi lacra vel munera vocentur, & an
secundum aliquem ordinem admittantur: an
uterque omnimodo, cum alii in institutionibus
primum quasi institutum admitti secundum
quasi substitutum, alii in fideicommissis poste-
riorem solum accepturum fideicommissum ex-
istimauerint quasi recentiore voluntate testa-
toris utentem, & si quis eorum altercationes si-
gillatim exponere maluerit, nihil prohibet non
leue libri volumen extendere, ut sic explicari
possit tanta auctorum varietas, cum non solum
Iuris auctores, sed etiam ipse principales consti-
tutiones, quas ipsi auctores retulerunt, inter se*

t ii)

variassse videntur. melius itaque nobis visum est, omni huiusmodi verbositate explosa conjunctionem aut pro & accipi, ut videatur copulatio modo esse prolata & magis sit.

Et ut primam personam inducat, & secundam non repellat. quemadmodum enim verbi gratia in interdicto, quod vi aut clam. aut coniunctio pro & apertissime posita est, ita & in omnibus huiusmodi casibus siue institutionum, siue legatorum, siue fideicommissorum, vel libertatum, seu tutelarum hoc est intelligendum ut ambo veniant æqua lance ad hereditatem: ambo legata similiter accipiant, fideicommissis in utrumque diuidatur, libertas utrumque capiat: tutoris ambo fungantur officio, ut sic nemo defraudetur à commodo testatoris, & maior prouidentia pupillis inferatur, ne dum dubitatur apud quem debeat esse tutela, in medio res pupillorum depereant. sed hæc quidem sancimus, cum in personas huiusmodi proferatur scriptura: sin autem vna quidem est persona, res autem ita derelictæ sunt, illam aut illam rem illi do, lego, vel per fideicommissum relinquo: tunc secundum veteres regulas & antiquas definitiones vetustatis Iura maneat incorrupta, nulla in nouatione eis ex hac constitutione introducenda, quod etiam in contractibus locum habere censemus.

Cum sic quidam legatum vel fideicommissum scripssisset, illi aut illi lego, vel dari volo, *aut* pro & accipi non potest, nec ambo legata aut fideicommissa accipere debent, nam electio videtur relicta arbitrio heredis. l. apud Iulianum. §. 1. D. de legatis. r. l. si ita relictum. §. fina. D. de legatis. 2. si ita scriptum sit, decem aut quindecim heres dato, pro eo est, ac si decem sola legata essent: ergo eadem ratione legatarius soluet cui volet, quidquid dicat Iustinianus. huius sententiæ ad stipulatorem habeo Loysellum virum eximia virtutis & exquisitæ doctrinæ.

FINIS.

O M I S S A.

In §.testamento.l.vxorem.41.D.de legatis.3.

Scauola libro secundo Digestorum.

Testamento pueros ita legauerat, Publio Ma-
uio dominulo meo ab heredibus meis dari volo
pueros quinque ex meis, dumtaxat intra annos
septem, post annos complures quàm fecit testa-
mentum moritur. quæsitum est, cuius ætatis
Maui Mancipia debentur, virumne quæ testa-
menti facti tempore intra septem annos fue-
runt, an quæ mortis tempore intra eam ætatem
inueniantur. respondit, eam videri ætatem desi-
gnatam, quæ esset cum à testatore relinque-
rentur.

Qui certa ætatis seruos legat, non eos qui tum eius ætatis
erant, sed qui mortis tempore fuerunt,
legasse intelligitur.

Cum quid legatur præstari debet vti est
tempore mortis testatoris, nisi fortè
aliud tempus vel mēte vel verbis testator
præstituit, veluti si quis fundū vti erat lega-

uerit, quæsitum est, fundus instructus quemadmodum dari debeat: vtrum sicut instructus fuit mortis patrisfamiliaæ tempore, vt quæ medio tempore adgnata, aut in fundum illata sunt heredis sint: an verò instructus fundus eo tempore inspicere debeat, quo factum est testamentum: an verò eo tempore, quo fundus peti cœperit, vt quidquid eo tempore instrumenti deprehendatur, legatario proficiat, responsum est in l. Lucius Titius. 28. D. de instructo vel instrumento legato. ea quibus instructus sit fundus secundum verba legati, quæ sint in eadem causa cum dies legati cedat instrumento contineri. eandem sententiam probat Paulus in l. si mancipia. 19. eodem. ait enim mancipia instrumento fundi contineri, quæ post testamentum inducta sunt fundi colendi gratia, quamuis ea mancipia testator demonstrasset, quæ tunc ibi essent cum legaret. eodem modo manifestum est in proposito de eo tempore testatorem sensisse, quod post mortem futurum esset, l. si legatarius. 8. D. de legatis. 3. & l. si in diem. 46. D. de conditionibus & demonstrationibus. in qua idem Paulus consultus respondit, si in diem exempli gratia centesimum

imperatum est statu libero ut pecuniam solueret, neque initium temporis eius quod futurum esset adscriptum est, adita hereditate cedere dies incipit.

In §. *Vxore herede. l. Maui. 13. D. de annuis legatis & fideicommissis.*

Scauola libro quarto Responsorum.

Vxore herede scripta ita cavit: libertis meis omnibus alimentorum nomine singulis annuos denarios duodecim ab herede dari volo, si ab vxore mea non recesserint. quaro, cum paterfamilias sua voluntate de ciuitate difficile profectus sit, ea autem assidue profisciscatur: an liberti cum ea proficisci debeant, respondi non posse absolute responderi: cum multa oriri possint, quæ pro bono sint æstimanda, ideoque huiusmodi varietas viri boni arbitrio dirimenda est.

Cui quid legatum est, si ab aliquo non discesserit, illum sequi debet.

Frustra quæritur in hac lege an liberti cum vxore proficisci debeant, quæ assidue pro-

ficiscatur, cum iusta ex causa excusari possint. §. item consultus. l. Gaio Seio. 13. D. de alimentis vel cibariis legatis. item consultus de tali scriptura, (*& tecum sint semper volo.*) quæro, cum manumissi ab herede cum eo morati diu sunt, sed ob grauiorem seruitutem ab eo discesserint, an alimenta his debeantur, quæ negat se præstare, nisi vice seruitutis iis vteretur, respondit secundum ea quæ proponerentur deberi. difficultas semper igitur excipienda est: præterea cum ambigua fata rerum Iuribus dirimenda sint, & iudiciû differat ab arbitrio: nam illud directum & asperum est, hoc vero mite moderatû. si lis ergo suboriat inter uxorem & libertos, nulla ratio assignari potest, cur potius arbitrio boni viri, quàm iudicio finiri oporteat.

In §. *an cui. l. Quintus Mucius. 27. D. de auro & argento.*

Ulpianus libro quadragesimo quarto ad Sabinum.

An cui argentum omne legatum est, ei nummi quoque legati esse videantur, queritur. & ego

*puto non contineri. non facile enim quisquam
argenti numero nummos computat.*

Cicero in topicis, cui sit omne legatum
argentum, ei etiam numeratam pecu-
niam deberi multis locis putat, coque
Iure utimur.

In l. si purè. § 4. D. de legat. 3.

Pomponius libro septimo ad Sabinum.

*Si purè tibi legauero, deinde postea scripsero ita,
hoc amplius si nauis ex Asia venerit, heres
me^o ei fundū dato: verius est eo verbo (amplius)
superiora repeti: sicuti dicimus Lucius Titius
plebi quina millia dedit, hoc amplius Seius vi-
scerationem: quina quoque millia Seium de-
disse intelligimus, & Titius accepit quinque,
Seius hoc amplius fundum, Seium quinque
quoque accepisse intelligimus.*

*Hac adiectione, hoc amplius, superiora repetita
non intelliguntur.*

Si omiſſa fidei commiſſi verba ſint, & cæ-

tera quæ leguntur cum his quæ scribi debuerant congruant, rectè datum & minus scriptum exemplo institutionis legatorumque intelligitur, quam sententiam optimus quoque Imperator noster Severus secutus est, ut ait Papinianus in §. omiffa. l. vnum. 67. D. de legatis. 2. sed in proposito nihil omiffum esse constat: si tibi, inquit Pomponius, purè legauero, nihil in verbis defuisse apparet. deinde aliud legatum addit hac conditione: si naus ex Asia venerit, non potest dici superiora legata censerì repetita sub hac conditione, nec sententiam Pomponii probat exemplum de Lucio Titio qui quina millia plebi dederat, hoc amplius Seius viscerationem, aut Titius accepit, quinque Seius hoc amplius fundum, Seiu quinque quoque accepisse intelligimus, quia quæstio erat de duob. & dubitabatur quis plus accepisset Titius an Seius: at in specie proposita primum legatum erat purum, deinde fundus legatur sub conditione, quod additur non pender à primo legato, nec censetur onus additum primo legato, cum nulla fiat mentio in secundo legato, nec verba sint in obscuro, ut necesse sit lucem accipere ab his quæ po-

stea scripta sunt. nam cum centum quæ
quis purè reliquit, conditione adiecta ite-
rum eidem legauit, si quidem quasi aliam
hanc summam esse voluit, & quod purè
relictum est, statim debebitur, & quod
sub conditione adscriptum est, si condi-
tio exstiterit. l. centum. 9. D. de adimen-
dis vel transferendis legatis. hanc sen-
tentiam confirmat l. ad ea. 89. D. condi-
tionibus & demonstrat.

In §. Gaius Seius. l. Aurelio. 20. D. de liberat. legata.

Modestinus libro decimo Responsorum.

*Gaius Seius cum adoleuisset, accepit curatores
Publium Mauium & Lucium Sempronium.
sed enim idem Gaius Seius intra legitimam
etatem constitutus cum in fatum concederet,
testamento suo de curatoribus suis ita cavit.
questionem curatoribus meis nemo faciat, rem
enim ipse tractaui. quero an rationem cure he-
redes adulti à curatoribus petere possunt: cum
defunctus, ut ex verbis testamenti apparet,
confessus sit se omnem rem suam administrasse.
Modestinus respondit, si quid dolo curatores fe-
cerunt, aut si quæ res testatoris penes eos sunt,
eo nomine conueniri eos posse.*

In §. Titia. l. creditor. 31. eodem.

Scauola libro tercio Responsorum.

Titia quæ duos tutores habuerat, ita cavit: rationem tutela meæ, quam egit Publius Manius cum Lucio Titio, reposci ab eo nolo. queritur, an si qua pecunia apud eum ex tutela remansit, peti ab eo possit, respondit, nihil proponi, cur non pecunia quæ pupillæ esset, & apud tutorem remaneret, legata videretur.

*Legata curator liberatio, & quæ dolo ab eo commissæ
& reliqua complectitur.*

Si paciscar inquit Vlpianus in l. Iurifgentium. §. 6. D. de pactis. ne propter iudicati vel incensarum ædium agatur hoc pactum valet. & infra. nam & de furto pacisci lex permittit. his conuenit quod scribit Iulianus in §. qui tutelam. l. interdum. § 6. D. de furtis. qui tutelam gerit, inquit, transigere cum fure potest, & si in potestatem suam redegerit rem furtiuam, desinit furtiua esse, quia tutor domini loco habetur constitutum est etiam ab Imperatore

Constantino in l. fina. C. de dolo. post
biennium finiendæ doli actionis esse con-
cessam licentiam. si liceat remittere quod
furto subreptum est, cur non licebit eius
quod dolo gestum est, aut eius quod ex
tutela debetur liberationem legare.

*In l. non putabam. 48. D. de conditionibus &
demonstrationibus.*

Marcellus libro quintodecimo Digestorum.

*Non putabam diem fideicommissi venisse, cum
sextumdecimum annum ingressus fuisset, cui
erat relictum cum ad annum sextumdecimum
peruenisset, & ita etiam Aurelius Imperator
Antoninus ad appellationem ex Germania in-
dicavit.*

*Cui quid cum ad certum ætatis annum pervenerit lega-
tum est, ei simul atque annum illum ingressus erit, illud
debebitur. nam in favorabili negotio peruenisse
dicitur, qui attigit.*

Marcellus Iuris peritissimus non erube-
scit more Socratico ignorantiam retege-
re, non putabam inquit? quid Marcellus
Iusti-

Julianum notis distinxisti? ignorabas quæ de ætate scripserant alii, vt Marcianus in l. qua ætate. §. D. qui testamenta facere possunt. & Vlpianus in l. 1. D. de manumissionibus. idem & in l. 3. D. de minoribus. rectè Labeo definit scientiam, neque curiosissimi, neque negligentissimi hominis accipiendam, verum eius qui eam rem diligenter inquirendo notam habere possit, Paulus in l. regula. D. de Iuris & facti ignorantia. Marcellus supinæ ignorantæ argui ne potest. mirum tamen videri debet quæstionem quam proponit in ambiguo reliquisse. non putabam, inquit, deinde addit, & ita Aurelius Imperator iudicauit, adeo vt non possis quid definiat certò scire, videtur tamen innuere Aurelium iudicasse diem fideicommissi non venisse cum sextumdecimum annum ingressus est: Aurelius tamen contra pronuntiauit, vt apparet ex decreti verbis, quæ Paulus refert in l. 17. qui filium. §. 1. D. ad S. C. Trebellianum.

Fabius Antoninus impuberem filium Antoninum & filiam honoratam relinquens, exheredatis his, matrem eorum Iuniam Valeriam heredem instituit, & ab ea trecenta & quasdam res filie reliquit. reliquam omnem heredi-

tatem filio Antonino cum ad annum vicesimum ætatis peruenisset, voluit restitui, quod si ante annum vicesimum decessisset filius, eam hereditatem honorata restitui præcepit, mater intestata decessit, utrisque liberis legitimis heredibus relictis. postea filius annum agens plenum nonum decimum, & ingressus vicesimum, necdum tamen eo expleto decessit, filia herede Fauia Valeriana sua relictæ, à qua amita fideicommissum, & ex testamento patris portionem hereditatis petebat, & apud præsidem obtinuerat, tutores Valerianæ filia Antonini egestatem eius prætendebant, & recitabant diui Hadriani constitutionem, in qua quantum ad munera municipalia iusserat eum annum quem quis ingressus esset, pro impleto numerari. Imperator autem noster motus & æquitatem rei, & verbis testamenti, (si ad annum vicesimum ætatis.) quamuis scire se diceret, à diuo Marco non excusatum à tutela eum qui septuagesimum annum ætatis ingressus fuisset, nobis & legis aliæ sententiæ argumenta proferentib. & alia quædam contra petitrice[m] pronuntiavit.

Pagina 7. adde post verbum proderit.

Idemque in duobus reis stipulandi argentariis scilicet dicendum est, nec est

verisimile Paulum loqui de aliis reis stipulandi, ideo nulla superest dubitandi ratio, nec ad rem pertinet quærere quid Venuleius sentiat de duobus reis stipulandi in l. si rem. cum ne quidem verbum de argentariis fiat.

Pagina 101. linea 1. post verbum omnes.

Hanc sententiam probat Paulus in §. alii. l. servus. 89. D. de legatis 3. si alii vernæ, alii cursores legati sunt, si quidam & vernæ & cursores sint, cursoribus cedet. semper enim species generi derogat.

Pagina 127. post legem antiquitas adde.

Responsum Scævolæ in l. generali capite 32. §. duas. D. de usu & usufructu. duas filias & filium mente captum heredes scripsit. filii portionis mente capti datæ usufructum legavit in hæc verba: hoc amplius Publia Clementiana præcipiet sibi quartæ partis hereditatis meæ, ex qua Iulium Iustum filium meum heredem institui, petoque à te Publia Clementiana, uti fratrem tuum Iulium Iu-

u ij

stum alas, tucaris, dependas pro eo, pro quo tibi vsumfructum portionis eius reliqui, donec compos mentis fiat, & conualescat. quæsitum est, cum filius in eodem furore in diem mortis suæ perseuerans decesserit: an vsumfructus intercederit, respondit, verbis quæ proponerentur, perseuerare legatum, nisi manifestissime probetur aliud testatorem sensisse.

Pagina 232. post in l. si emptam. eodem. & post lineam ultimam adde.

Quam sententiam probat Iustinianus in l. ex his itaque. titu. per quas personas. per liberam personam veluti per procuratorem placet non solum scientibus, sed & ignorantibus vobis adquiri possessionem secundum diui Severi constitutionem, & per hanc possessionem etiam dominium si dominus fuerit, qui tradidit vel vsucapionem, aut longi temporis præscriptionem, si dominus non sit. plerique putant vt Cuiacius lib. 29. obseruat. cap. 9. & quidam alii vsucapionis conditionem scientibus adquiri, non ignorantibus. ex l. 1. C. de acquirenda & retinenda

possess. l. possessio. §. etsi possessio. D. de
adquirenda vel amittenda possessio. ta-
men Iustinianus aperte scribit etiam
ignorantibus vsucapionem competere,
quod verum esse existimo.

Extra locum habetis

ERRATA.

Pag. 15. linea 15. transfigere non videtur. 31. 13. deperdat. 45. 11. circumvento. 45. 12. maiores. 52. 3. libro secundo questionum. 55. 4. indici. 79. 1. vincitur. 90. 6. aliter. 94. 99. 5. dele. a. eadem. 12. erit & 8. dele in eo lana. 100. 17. rerum. 110. 6. dominium. 106. 21. adprobauerit. 108. 19. expensas. 112. 3. patremfam. 141. linea ult. loquendi. 149. 8. transire. 156. 14. dele si. 162. 15. toto non hoc. 205. 17. dele ergo. 210. 7. lege Saluium. 222. 2. pratermittitur. 226. 6. preposuit. 230. linea ult. ~~257. 24. actione. 261. 23. dele c. 87. 217. dele est. 288. offert. 293. 4. salit. pag. 308. linea ult. desinunt 315. 17. dele a. 324. 9. nec immerito 327. 6. lege prestes. 384. 26. lege Lucio. 345. 18. acceptilationem.~~

Errata secundæ partis.

Pag. 46. linea post verbum rationel. 50. 6. sine. 103. dele § item si fundus. & annotationem 121. 19. cum onere. 123. 14. lege à Titio. 168. 20. siue. 169. 20. diuisis. 177. 4. equitium. 201. 11. institutus. 203. 22. §. 1. dele post adiuerat punctum. 216. 2. donatore. 118. 6. præcaria concessio. 254. 22. lege ei non rei. 261. 12. sane. 262. 3. qui stipulatus. 280. 22. esquels.

卷之四

1174